Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера дензь ● ШИНАРА, 7 июнь, 1977 шу. ● № 68 (5735). ● Мах 2 кеп.

Советски Социалистически Республикай Союз мехка болхлой класса, ахархой, интеллигенце, дерригача къамийн народностийн лоIами хьашташи хьагойташ йола дерригача халкъа юкъара социалистически пачхьалкхе я. (СССР Конституце проекта тIара.)

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА КОНСТИТУЦЕ ПРОЕКТА ХЬАКЪЕХЬА

1977 шера 24 мае хиннача КПСС ЦК Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, Конституционни комиссе председатела нов. Л. И. БРЕЖНЕВА яь доклад

Деза новкъостий!

СССР керда Конституци дувца дезаш да вай. Из документ Политбюрос бокъонца Iома а дань, ма-дарра аьлча, къоабалдаьд. Проект хIанз шоана массанена а йовзаш хиларах, алхха цхьадола юкъмоттигера, принципиальни дешаш а дийца Iерг ва со.

I.

Хьалхара дош: керда Конституци хьаде хIана дийзад?

Дийзад, новкъостий, укх шовзткъа шера вай мехка, ерригача вай обществе кIоарга хувцамаш хиннадаь.

1936 шерара Конституци тIаэцача хана, ма-дарра аьлча, вайцига хIаьтта мара социализма лардаш ехка яьннаяцар. Геттара хьона, чIоагIъенна яланза яр колхозни строй. ДукхагIа дегIадаьхкача индустриальни мехкий боарамга кхача цу хана гаьна бар халкъа боахама технически боарам. Вахара бе-беча доакъошка тIаккха а Iоткъам беш дар революци ялалехьарча ханах тIехьаленна юхедисараш.

ХIаьта хIанз Советски Союзе хьалъяьй дегIаена, кхаьча яьнна социалистически общество. **Йоккхийча, принципиальни эргалонаша чулаьцай общественни вахара ерригa оагIош.**

Йовзаргйоацача йоалаш хувцаенна мехка экономика. Цига бIарчча керте латт социалистически доалахье. хьа а хинна толаме болх беш я бIарчча, низ бола халкъбоахама организм. Из дегIаух Iилма-технически революци социалистически строя совленаща цхьана таръяра ларда тIа.

Кхы тайпа а хиннна дIаэттад обществa социальни сибат а.

Таханара вай болхлой класс — из да мехка бахача наьха кхаь даькъах ши дакъа. Из — итташ миллионаш образованни, технически говза, политически кхетам бола нах. Цар къахьегам тIа-тIа дукхагIа гаргабодаш латт инженерно-технически болхлой къахьегама. Дикка доккхагIа хиннад болхлой общественни хьинар, паччахьалкхенна доал деча цар лоаца дакъа.

Хувцабеннаб ахархой а. ХIанзара колхозхо колхозе Iо а вань, хьалххийнав, хIанз цун психологи социалистически ларда тIа вIаштIехьъяьннай. Цо лелаю хIанзара техника. ХIаьта цун дешара боарам, цун вахара хьисап городскойчул лоадама башхало йолаш дац.

Бокъонца халкъа, социалистически а хинна дIаэттай интеллигенци. Халкъа культура боарам лакхбаларген коммунизм хьалъяра даькъера Iилма лоархIам цIаккха а ца хиннача тайпара боккха хинна хилар ген хьежжа доккхагIа хул вай общества вахаре интеллигенце лоаца дакъа а.

Къамий бокъонаш вайцига юридически меттел, бокъонца а цхьатарра нийсъенна дIаэттай. Ерригa вай республикаш, цу даькъе экономически культурнии гIулакха хьалхагIа тIехьайиса хиннараш а, хIанз дегIаяхкара лакхача боарамга кхаьчай. ХIара республика экономика цхьан ханна бIарччача халкъбоахама комплексах дIахадаргдоаца дакъа а хинна дIаэттай.

Цу ерригача эргалоний юкъара белгало я советски общество тIа-тIа дукхагIа социально цхьан тайпара ласташ йоагIаш хилар. Кхы а дукхагIа чIоагI а енна дIаэттай болхлой класса, колхозни ахархой, халкъа интеллигенце йохаргйоаца цхьоагIо. ТIа-тIа дукхагIа дIайоалаш йоагIа керттерча социальни группашта юкъера башхалонаш. Шоай вахара леламо пе тIа-тIа дукхагIа гаргакхувл вай мехка дерригa къамаши народносташи. Хьахиннай наьха керда исторически общность — советски халкъ.

Кхаьча яьнна социализм хьалъяь яларца, бахача наьха ерригa слояш болхлой класса идейно-политически позицеш тIа оттарца — пролетариата диктатура санна хьахинна вай паччахьалкхе а дерригача халкъа юкъара паччахьалкхе а хинна дIаэттай.

Мехка вахарерча цу ерригача процессашта кулгал хьалхагIа а даьд, хIанз а ду Коммунистически парте — Октябра хана дене вай деношка кхаччалца вай обществана лостам телача, из вIаштIехьйоахача, оарцагIйоахача низо. Кхы а чоалханегIеи дуккхача тайпареи хинна дIаэттад хIанз цун кхоачащде дезаш дола декхараш. Кхы а бехктокхамегIа а хинна дIаэттад цун дакъа, шеръеннай мехка дерригача чурча вахараи цун арахьарча политиканеи лостам телаш цо еча воздействе масштабаш.

Юххера а, чIоагIа хувцаденнад дунен халкъашта юкъера Советски Союза гIулакхаш а, дунен дерригa социально-политически сибат. ДIабаьккхаб СССР-а гонахьара капиталистически гом. Дунен система а хинна дIаэттай социализм. Хьахиннай низ бола социалистически содружество. Дикка мелъяьй дунен капитализма позицеш. Хьалха колонеш хиннача метте хьахиннай империализмана духьала латта итташ къона паччахьалкхенаш. Боарам боацаш лакхъеннай дунен халкъашта юкъера вай мехка авторитети влиянии.

Юххера а дунен аренера низий боарам геттара кхыча тайпара а хинна дIаэттаб. Бокъонца торо хиннай дунен керда тIом ца хилийта, цу тайпара тIом хилара кхерам хIанз дикка мелбаьб, цу даькъе вай хIанзчул тIехьагIа бе безаш боккха болх, тIагIертта лоаттабе безаш къовсам бале а.

КарагIдаьннарех ког гIортолга а еш, советски халкъо парте кулгалца хIанз керда декхараш кхоачашду: коммунизма материально-технически база хьаяр, социалистически общественни отношенеш леррагIа йоахаш коммунистическичарга яхар, коммунистически сакхетам болаш нах хьалхебар.

Ишта да, лоаца аьлча, 1936 шерал тIехьагIа вай обществе, мехка вахаре хинна керттера хувцамаш. Ишта да СССР керда Конституци хьадара дола керттера бахьанаши предпосылкаши.

II.

Новкъостий, кердача Конституце проект — боккхачеи йIаьххача хана баьчеи балхах хьахиннар. Цун лард а хинна дIаэттай парте къоастам болаши хьаьддаи енна указанеш. КПСС XXV съезда ЦК-ас яьча Отчетни доклада тIа аьннадар: «Конституце кердача проекта тIа, гучох, хьахьокха йоагIа социализмо яьха сийлахь-йоккхий коталонаш, цу тIа дIаязъе йоагIа вай паччахьалкхен классови маIан хьахьокхаш йола социалистически строя юкъара принципаш меттел, иштта дегIаеначa социалистически общества, цун политически организаце керттера оагIош а». Иштта хьааьннадар халкъа боахама кулгалдара принципаш, общества духовни вахарера паччахьалкхен лоархIам, социалистически демократи дIахо дегIаяр цу тIа хьахьокханза дарг ца хилар а.

Парте уж принципиальни установкаш проекта тIа хьахьекхай.

Проекта тIа болх беча хана **преемственноста ларда тIа чIоагIа лаьттад тхо.** Цу тIа йита а йитай, дIахо дегIа а йоалаяьй В. И. Ленина белгалъяь хинна социалистически тайпарча Конституце белгалагIа йола оагIош.

В. И. Ленина, большевикий парте фу лаьрхIа хиннад аьлча, цар лаьрхIад. Конституци — из юридически акт хинна ца Iеш, лоархIамегIара политически документ а хилар. Революцена карагIдаьннараш чIоагIделга санна а цунца цхьана социализм хьалъяра керттера декхараши лерхIараши дIаккхайкаделга санна а лаьрхIад парте Конституци.

Иштта хиннад Октябра карагIдаьннараш дIачIоагIдаьн пролетариата диктатура паччахьалкхе хиларах тарра Советски паччахьалкхен классови маIан белгалдаьн дола 1918 шерара эггара хьалхара вай РСФСР Конституци.

Иштта хиннад союзни социалистически паччахьалкхе хьаяра принципаш белгалъяь 1924 шерара СССР Конституци а.

1936 шерарча Конституце закон я даь чIоагIъяьй СССР-е социалистически общественни отношеней котало. цунга хьежжа нийсъяьй Iаьдалеи доалеи органий ерригa система а хIаьта иштта хоржамаш дара порядок а. Цу хана кийчдаь хинна общество дегIаяра конституционни гомаш хана тохкамах чакхдаьннад

Кердача проекта тIа йитай хIанз лелача Конституце дуккха принципиальни положенеш, хIана аьлча уж хIанз а вай строя маIанга, вай дегIаахара хьисапага хьежжа я.

Цу тайппара, кердача Конституце проекто, цхьан оагIорахьара, советски исторе ерригa конституционни опыт чулоац, вокх оагIорахьара — хIанзарча замо дIадехарашка хьежжа болча кердача чулоацамца из опыт йIаьхйй ю.

Проекто иштта советски законодательство хIанзле кердадаьккхаи эргадаьккха тоадаьи хиларах ког гIортолга а ю, цу даькъе хIанзалца даьр чIоагI а ду.

ХIаьта укх тIеххьарча шерашка даьраш Iалаьмате дукха да. ЧIоагI а енна дIаэттай законодательства союзни лардаш а права дукхагIа долча лоархIамегIарча доакъоех йола республикански кодексаш а. ХIанз вай йолаш я промышленни предприятеи производственни объединенеи хьакъехьара положенеш, колхоза керда Устав, керда законаш тIанийцад унахцIено лораяра, халкъа образоване, пенсионни Iалашон, гонахьара Iалам лорадара хьакъехьа. Къоастам болаш белгалъяьй моттигерча Советий бокъонаши декхараши. Нийсъяьй депутатий статус. Уж ерригa законодательни акташ проектана юкъе дIалаьрхIай, кердача Конституце дуккха статьяш шоаех хьалъеш йола кирпишкилгаш моргаш а хинна дIаэттай.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

МагIалбика бурувдеттарий толам

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна яхье а баьна тIагIертта къахьегаш болча МагIалбика бурувдеттараша боккха толам баьккхар укх деношка.

Галаев Iаьла керте латтача бурувдеттараша № 931 йолча скважине тохкамаш дара баьхаш оттаяьча ханал цхьа бутт хьалха чакх а даьха мела тIерча тIоанашкара мехкдаьтта гучадаьккхар.

Дийнахьен бийсанеи 500 тонн —иззал я цигара хIанз хьаетта мехкдаьтта кIеж.

Скважина эксплуатаце кийчъеча къаьстта дика къахьийгад бурувдеттараша Ю. К. Минасова, Ф. А. Темченкос, И. К. Штомпила, кхыбараша.

— Тха бурувдеттараша дег тIара къоабалъю май бетта хиннача КПСС ЦК Пленума решенеш, — аьлар ше къамаьл деш бригадира Галаева, — къаьстта дог гIоздаьккхал тха кердача Конституце проекто. — Советий мехка керттерча Закона тIа дIачIоагIдаьл укх тIеххьарча 40 шера Коммунистически парте хьалхленца вай Даьхено даьха сийлахь-доккха толамаш, советски халкъа вахаре хинна Iалаьмате доккхий хувцамаш.

А. ХАРСИЕВ.

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРИЙ БЕХКТОКХАМЕ ХА

Дика хьокхамаш гойташ къахьийгар республика хьайбаш леладераша дIабахача пхе бетта. Соахкарчул дукхагIа я цар укх шера паччахьалкхенга йохка продукци. Иштта, укх шера пхе бетта паччахьалкхенга дехка тха — 4 процент, шура — 25 процент, фуаш 32 процент дукхагIа да соахка цу юкъа дехка хинначул.

Эггара дукхагIа шура йохк паччахьалкхенга Ачхой-Мартановски, Наурски, Шалински, Шелковской районий боахамаша. Соахкарчул 32 процент дукхагIа я укх шера Ачхой-Мартановски района къахьегамхоша паччахьалкхенга йохка шура, хIаьта шалинцашеи шелковчанашеи йохкар — 28 процент.

ХIанзле 107 процент кхоачашъяьй вай республика къахьегамхоша паччахьалкхенга фуаш дохкара ах шера план. ХIаьта Сунженски района боахамаша ялх бетта план 2 миллион йолаш 3,5 миллион фуаш дехкад паччахьалкхенга.

Хьалхашка латтача декхарех къаьстта дика лоархIабеш хьабоагIа укх шера «Минеральный», «40 лет Октября», «Притеречный», «Автуринский», «Восточный» яхача совхозий шурий-товарни фермай болхлой. Паччахьалкхенга шура йохкара ах шера план кхоачашъяьй цар хIанзле.

Цунца цхьана, хьайбаш леладара хьалаш цхьатарра доллаше а хьайбай продукци яккхара тIехьадусаш дукха боахамаш да республике. Иштта, «Калаусский» совхозе дIабахача пхе бетта яьккха шура соахка цу юкъа яьккха хинначул 18 процент кIезигагIа я. Цу тайпара хьал да Мичурина цIерагIча, «Труд», «Маяк», «Ленинский путь», «Надтеречный», «Братский» яхача совхозашка.

Хьайбашкара йоаккха продукци алсамъяккха йиш хулийта хьалаш эггара дикагIа аьхки да. ДукхагIча даькъе хIанз баьча балхах тийша хургда ферма къахьегамхоша тIанийца декхараш кхоачашдар. Из кхета а деш шоай болх мамогга дикагIа вIаштIехьбаккха хьажа беза хьайбаш леладераш.

1977 шера 1 июнь тIакхоачаш паччахьалкхенга шура йохкара ах шера план кхоачашъярах йола

СВОДКА

(план проценташца)

1.	Наурски	96
2.	Шелковской	96
3.	Шалински	93
4.	Ачхой-Мартановски	91
5.	Назрановски	91
6.	Гудермесски	90
7.	Грозненски	89
8.	Сунженски	88
9.	Урус-Мартановски	87
10.	Малгобекски	85
11.	Надтеречни	82
12.	Ножай-Юртовски	73
13.	Ведениски	64
14.	Советски	47
	г. Грозный	36
	республике	90

19 июнь

МОТТИГЕРЧА СОВЕТАШКА ХОРЖАМАШ ХУЛА ДИ

КАНДИДАТАШЦА ВIАШАГIКХЕТАР

Грозчерча М. Горьке цIерагIча культура ЦIагIа хилар № 44 йолча Горьковски хоржамий округе гIолла Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла кандидат оттаваьча КПСС обкома организационно-партийни балха отдела заведующеца Веннамин Ивановвич Дмитриенкоца вIашагIкхетар. Цига гулбеннабар промышленни предприятей, гIишлон, проектни, Iилман организацей викалаш.

Цу гIулакха хетаяь собрани хьайийллар КПСС Старопромысловски райкома секретара Б. П. Коновалова.

Кандидата доверенни волча «Старогрознефть» НГДУ парткома секретара П. М. Павленкова дийцар В. И. Дмитриенко вахара а къахьегама а наькъах.

Цул тIехьагIа къамаьлаш дир «Союзавтоматстром» Ерригсоюзни Iилман - производственни объединене опытно-экспериментальни завода инженера В. Тихинова, «Севкавнефтегазстрой» производственни объединене механизаце управлене прораба Х. Гадаева.

Гулбеннараштa хьалхашка иштта къамаьл дир В. П. Дмитриенкос а.

«Чечингражданпроект» яхача института актови зале хилар къахьегамхой депутатий Грозненски горсоветеи Заводской райсоветеи депутаталла кандидаташ барашца хоржархой вIашагIкхетар. Хоржархой собрани хьайийллар института парторганизаце секретара И. Д. Елисеевас. Доверенни болчар шоай кандидатех дийцачул тIехьагIа хоржархошта баркал а оалаш къамаьлаш дир къахьегамхой депутатий Грозненски горсовета депутаталла кандидат волча КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара Н. И. Семенова а кхыча кандидаташа а.

Шоай кандидаташка наказаш делар хоржархоша.

ЧIОАГГIА КЪОАБАЛЪЮ, ХЬАЛЛОАЦ!

Дего тIаэцаш я Конституце проект

Самардийнахьа СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически заводе а хилар Советски Социалистически Республикай Союза кердача Конституце проект ювцаш йола митинг. Iуйрийна смена хувцалуча хана 5—6 бIаь саг — болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхера нах вIашагIкхийттабар ремонтно-механически цехе. Безаме белакъежаш, дегаш гIоздаьнна бар гулбеннараш, хIана аьлча, укх шера пхе бетта продукци арахецара план 101,6 процент кхоачаш а яь кердача Конституце проект ювца баьхкабар уж.

Митинг хьайийллар завода парткома секретара В. И. Савина.

Къамаьл де дош делар № 45 йолча цеха слесарий бригадира коммуниста М. А. Мамаевна.

—Аз а са новкъосташа а боккхача безамца йийшар кердача Конституце проект, КПСС ЦК майски Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева яь доклад. Йоккха дегагIоз хулаш хIама да вай паччахьалкхенни боахамеи дерригa гIулакхаш дикала кердача боарамга доахаш дола керда Конституци тIаэцари кхоачашдари. Долче, вай мохк кхы а низ болашагIа, бIаьхегIа хургболга, цун дунен халкъашта юкъера сийле кхы а лакхлургйолга да из. Оаха, болхлоша, дег тIара къоабалъеш хьаллоац вай парте ленински курс, цун къамий политика.

Цеха коллективо тIаэц укх шера № 118 йолча корпуса здане реконструкци яра, турбокомпрессор хапал хьалха болх бе йолаялийтара, кхыдола балхаш дара дола декхараш. Иштта да хьамсарча парте къахьегама наьха еча йоакхонна оаха луш дола жоп.

Трибуна тIа къамаьл деш я йоккхагIйола аппаратчица СССР Лакхехьарча Совета депутат Л. К. Черкунова. Цо аьлар:

—Йоккха сийле кхаьчай вайга. Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача хана Даьхен сий кхы а лакхдергдола керда Конституци тIаэц вай. Массане а цхьа уйла я: вай вахара керттера закон могаделга, из хьинаречa къахьегамца чIоагIделга. Хьалха 3 рационализаторски предложени яла аьнна айса денна дош 5 лургйолаш хувца, «ХIара денна — дикала Знак» яхача девизагIа цхьаккха а гIалат ца доалийташ къахьега дош лу аз.

ДIахо митинге иштта къамаьлаш дир № 16 йолча цеха начальника, коммуниста Н. В. Рындина, воккхагIволча аппаратчика Н. Н. Кузьменкос, ремонтно-механически цеха юкхьаццарча партийни организаце секретара, мастера Е. Ф. Рештовас, ВЛКСМ заводской комитета секретара В. Ф. Бурлакова, кхычар.

Гулбеннараша цхьанне санна массане а кердача Конституце проект могаеш, иттлагIча пятилетка шоллагIча шера заданеш кхоачашъяра кхы а шерагIа яхь йоаржаергхиларах тешам луш, иштта дика мара продукци ара ца хецара, халкъа керттерча закона сий дара йола резолюци тIа а эцаш чакхъяьлар митинг.

М. БОТОВ.

Советски нахага шоай социалистически Даьхенах кхы а чIоагIагIа доккхал дайташ хIама да СССР кердача Конституце проект дерригача халкъага ювцийта кепатеха араяккхар. Вай мехка масса а митингашка санна из еша, цун хIара раздел, статья дика кхетае болабеннаб № 131 йолча гIишлон-монтажни поезда болхлой а.

...Грозненски машиннаькъахошта лаьрхIа чуIе цIенош хьалдеча площадке ше балха воагIаш керда газеташ а даьхаш вера СМП-131 мастер политинформатор Саенко Николай. Болхлой салоIаш болча хана царна юкъе Iолох а венна газет деша из волавелча участке мел бола болхлой цига гулбелар. Ешаш хиннар СССР кердача Конституце проект яр. Къаьстта теркам тIабохийташ ладувгIар гIишлонхоша советски наьха вахара хьал тоадара тIадерзадаьча дешашка. Ца кхеташ моттиг нийсъелча цIаькха а ешар политинформатора.

Кхы а дикагIа къахьега кийча болаш дIа-юха а къаьста шо-шоай балха моттигашка дIаэттар уж.

СУРТА ТIА: газета тIа кепатеха кердача Конституце проект ешаш ва СМП-131 парторганизаце политинформатор Н. Н. Саенко.

А. КЫЧИКОВА сурт.

Вай вахаро дIа ма-дехха

Аз а соца цхьана къахьегача кхалнаха а теркам тIабахийта йийшай КПСС ЦК майски Пленуме КПСС Центральни Комитета Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева «Советски Социалистически Республикай Союза Конституце проектах» яь доклад.

Тхона чIоагIа нийса хеташ а оаха къоабалдеш а хIама да вай советски мехка Конституци кердадаккхар. Советски наьха вахар тоадара, мехка экономика а цун оборонни низ а чIоагIбара партеи правительствои цахаддаш йоакхо еш хилар гуш да цунах.

Вай мохк дунен тIа эггара чIоагIагIа йола паччахьалкхе а хинна дIаэттаб хьалхара Конституци тIаийцача, шовзткъа шера. Цу замалахьа, КПСС ЦК Генеральни секретара, Конституционни комиссе председатела нов. Л. И. Брежнева белгал ма-даккхара, дукха хувцамаш хиннад вай социалистически обществе. Из бIаргагургда 40 шера алхха вай республике хиннача эргалонашка хьежача а.

Цхьа барт бола дезал санна, кхотабенна, хьинаре къахьегаш боахк тха боахаме дуккхача къамий викалаш.

А. ШАДИЕВА,
Сунженски хьункомбината станочница.

БОККХА АЬТТУВ ЛУ

Теркам тIябахийта йийшар оаха, литейно - прессовни цеха болхлоша, укх деношка араьяьна СССР кердача Конституце проект. Тха цеха партийни организаце 15 коммунист ва. Царех хIаране дош денад вай а, вай тIехьеи а вахаре боккха лоархIам болча закона Проект наха йизза дIайовзийташ кхетама болх бе.

Кердача Конституце проекто кхы а йоккхийгIа йола торонаш лу советски сага коммунистически общество хьаеча хьинарегIа дакъа лацара.

М. ДАУРБЕКОВ,
Наьсарерча. ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода слесарь-наладчик.

ОАХА МОГАЮ

Дукха алам гулделар самардийнахьа Ведана района В. И. Ленина цIерагIча колхоза правлене коа. СССР Конституце проект ювцара хетаяьча митинге баьхкабар колхозхой, гIулакхера нах, цIен-ноаной, пенсионераш. Хьалтеха доаллача лозунго йоах: «Даькъала хилда советски Конституци — дунен тIа эггара йоккхагIа паргIато луш дар».

Митинг хьаелл колхоза председатела Ибрагимов Мувсас. Цо доклад е дош лу парткома секретара Тепсуев Алибека.

Доклад чакхъяьлча кердача Конституце проектах лаьца къамаьлаш де болалу колхозхой. Советски халкъа Закона проект къоабалъеш трибуна тIара къамаьлаш дир колхоза тракториста Абакаев Султана, керттерча зоотехника Хакимов Абдулбека, тхьамка кхедерий звенона керте латтача Алиева Зайнапас, керттерча инженера Ибахаев Абсалама, № 3 йолча бригада бригадира Шахбулатов ЯрагIе, персональни пенсионера Ушаев Алас.

Кердача Конституце проекта сийна хьалха тIанийцачул кхы а доккхагIа дола декхараш тIанийдора къахьегамхоша. Масала, звеньеваяс Алиева Зайнапа шоаш леладеча ялх гектар лаьттан тIа 20 тонн тхьамка кхеде дош делар. хьалха тIанийца хинна декхар 100 тонн йолаш паччахьалкхенга 110 тонн шура йохка, 65 тоннана меттел 70 тонн дулх дохка декхараш тIанийцар хьайбаш леладераша.

Кердача Конституце проект массане а дег гIара къоабалъеш чакхъяьлар митинг.

А. ХИЗРИЕВ.

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА КОНСТИТУЦЕ ПРОЕКТА ХЬАКЪЕХЬА

1977 шера 24 мае хиннача КПСС ЦК Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, Конституционни комиссе председатела нов. Л. И. БРЕЖНЕВА яь доклад

(Йистедоалар. Доалалор 1-ча оагIо тIа.)

Цхьаькха лоархIаме цхьа хIама а да. Проект кийчъеча хана пайда ийцаб вежарашха **дола социалистически мехкаш конституционно дегIадаккхара опытах.** 70-ча шерашка керда конституцеш тIанийцадар Болгаре, ГДР-е, Кубе, социализма цхьадолча кхыча мехкашка. Вайна хьашт долаш массехк положени я цар тIа. Уж а йитаяц теркал ца еш.

Лоацца аьлча, новкъостий, дикача практически теоретически ларда тIа хьалдеш да керда Конституци. Цунах латт, Политбюрона хетачох, из чIоагIа хиларах, советски общества дIахорча процессана но хьинаре воздействи ергхиларах бола тешам.

III.

ХIанз кердача Конституце проекта чулоацама керттерча оагIой хьакъехьа.

Эггара хьалха белгалдаккха доагIа **Коммунистически парте кулгалдарен лостам теларей даькъа шерра характеристика** енна хилар, советски обществен пачхьалкхенеи вай парте бокъонца йола моттиг къоастам боллаш хьахьекха хилар. 1936 шерарча Конституце тIа аьнначул эргадаьккха шерагIа, къаьсттача статья тIа аьннад цу хьакъехьа.

Кердача Конституце проекта тIа иштта аьннад. **СССР-е дегIаена социалистически общество хьаяьй, Советски пачхьалкхено эггара кертера лерхIар коммунизм хьалъелга** да. Белгалдаьккхад. **вай пачхьалкхе дерригача халкъа юкъара хилар,** цо болхлой класса, ахархой, интеллигенце, мехкарча дерригача къамийи народностийи лоIам а хьашташ а хьаллоацаш хилар Цунца дувзаденна вай Советех ала могаду — **халкъа депутатий Советаш.**

СССР экономически система лард я производства средствашта йола социалистически доалахье хиларах йола принципиальни положени проекта тIа йитай. Цунца цхьана вахаро ше хьалхадаьха цхьадола нийсдараш кердача Конституцена юкъедахьа могаду. Пачхьалкхени колхозно-кооперативни доалахьен формашта нийсса хIанз иштта цIи яьккхай профсоюзний кхыча общественни организацей доалахьен а

БIарчча хьанийцача ала мегаргдолаш да, **проекто чулоацача цу кердачун керттера лостам — из да социалистически демократи шерьяри кIоаргъяри.**

Эггара хьалха дIахо дегIайоалаю Советаш вIашагIйоххарен цар гIулакхийи демократически принципаш. Общества вахара лоархIамегIара дешаш къестадара даькъера цар лоархIам чIоагIбелга оттадаьд.

СССР Лакхехьарча Совета, 106 статья тIа ма-аллара, бокъо я ССР Союза кара лаьрхIа деррига дешаш къестаде. Моттигерча Советаша моттигерча лоархIаме дола деррига дешаш къестадаь ца Iеш, шоай бокъонга хьежжа тIахьожам а лоаттабу, вIаштIехьа а доах шоай территоре тIарча ерригача организацей гIулакхаш. Къаьстта белгалдоаккх исполнительнии распорядительнии органашта, организацейи кулгалдеча наьхеи гIулакхашта Советаша хадданза тIахьожам лоаттабеш хилар.

Лакхехьарча Совета полномочей ха пхе шерага кхаччалца моттигерча советий шиь шераген ах шераген кхаччалца а йIаьхъю. Ужжал халаш яьлча дергда судий хоржамаш.

Проекта тIа белгалдаьд Советашен цар депутаташен нахала лоаттаду бувзамаш чIоагIдара керттера наькъаш. Уж декхарийла ба шоай гIулакхий [illegible]

Шовна хоаш да, новкъостий, вайцига цхи шу хьалхагIа Советий депутатий статуса хьакъехьа лоархIаме закон тIайийцалга. Депутатий лоархIам кхы а дукхагIа айбар духьа, цу законо царна луш йола керттера полномочеш хIанз Конституце проекта текстана а юкъейихьай.

Керда хIама юкъехьу хоржамий системана а. Нагахьа санна хIанзарча КонституцегIа СССР Лакхехьарча Совете хержа хила бокъо 23 шу даьннача, хIаьта союзни республикай Лакхехьарча Советашка 21 шу даьннача наьха мара хиннаеце, хIанз цу тайпара торо лулга могаду 18 шу даьннача берригача советски гражданашта. Из — вай общества кагирхой еш йола йоакхо, царех бенна тешам бокъонца хьахьоккхар.

Проекта тIа шерра хьахьекхад мехка вахаре профсоюзаша, комсомоло, кооперативнии кхыча массовни организацеша лоаца лоархIаме дакъа. Царна тIачIоагIъю политически, боахама, социально-культурни дешаш къестадеча дакъа лацара бокъо, законодательни инициатива бокъо. Цу тайпара цIаькха а белгалдоаккх, дерригача халкъа юкъарча пачхьалкхено бахача наьха ерригача социальни слоийи группайи хьашташ теркалдеш хилар.

Конституце проектана иштта юкъейихьай къахьегамхой коллективай лоархIамах йола положени а. Из вай парте принципиальни наькъага, производствана доал деча метте демократически хьисапаш дегIаккхувлара цо беча лоархIамга хьежжа да.

ДегIаена социализм хьалъяро торо хулийт **вай советски гражданий бокъонех** йола керттерча закона положенеш дикка эргаяьха тове. «ХIаравар паргIатта дегIавар берригаш паргIатта дегIадахара дола хьал да» яха «Коммунистически Манифеста» цIи хеза долаш, ма-дарра аьлча, вай пачхьалкхен овлан тIара принцип а хинна даIэттад. Из а проекта тIа дIачIоагIдаь да.

Къаьсттача разделе дIакхайкаю советски гражданий цхьатарра бокъонаш хилара юкъара принцип. Цул совгIа къаьгга дика кхетадеш дIачIоагIду кхалсата маIача сага нийсса бокъонаш хулга Iалашдар, моллагIча къамехи расахи бар аьна доацаш гражданий бокъонаш цхьатарра хилар санна йолча лоархIамеча сферашка социализмана карагIдаьннараш.

Ховш да хIанз долаш долча Конституце тIа а наьха вахара лардаш шоаш чулоацаш йола **социально-экономически бокъоний шерра комплекс** белгалъяь хилар. Бакъда вайна дика хов цу бокъоний чулоацам мел кIоаргбеннаб, мел йIаьхегIа а йоккхагIа а я хIанз царна тIехьа латта материальни гарантеш. Из деррига а хьахьекха да кердача Конституце проекта тIа. Нагахьа санна, масала, хьалха къахьега бокъо хиларах дийца дале, хIанз цунна IотIакхетт гражданина безамга, говзалга, профессиональни кийчонга, образованега, хьежжа, хIаьта иштта — кхы кIезигагIа лоархIам боацаш обществона эшаш хилар теркалдеши професси, гIулакх, болх харжа бокъо хилар.

ДIахо, нагахьа санна 1936 шерарча Конституце тIа цамогаш хилчен къахьега ца могаш висачен материальни Iалашон бокъонах дувце, хIанз из дош шерагIа оттаду: советски наха унахцIено лораяра йолча бокъонна гаранти лу. Нагахьа санна дешара бокъонах йолча юкъарча формагIа дувцаш [illegible] оально-технически лакхере дешар [illegible]

Проекта тIа аьнна да хIанзарча Конституце тIа дIаяхьанза йолча советски гражданий укх тайпарча бокъонах. Аз юцар нах чубаха цIеной хьалдара программа кхочашъярга хьежжа а, хIаьта иштта кооперативни, индивидуальни нах чубаха цIеной хьалдара пачхьалкхен оагIорахьара гIо дара наькъаца тIа-тIа дукхагIа хьалдергдолча цIеношка чуховшара йола наьха бокъо я. Вай кердача Конституце дунен тIа эггара хьалхарчарча дIахьайкаергья из сага вахара лоархIаме йола бокъо.

Дикка дикагIа вIаштIехьдаькха аьннад проекта тIа **СССР гражданий политически бокъонехи паргIатонехи.**

ДIахьайкаду хIара советски гражданина пачхьалкхени общественни гIулакхашта доал деча дакъа лаца бокъо хилар, белгалъю цу тайпара дакъа лацара хоадам болдаш йола формаш.

Биззача боараме бакъдаь да хIанз долаш долча. Конституце тIа дIаязьдь дола наха шоашта хетар дIаалара, кепайоазонца дакъа лацара, собранеш, митингаш, улицашка шествеши демонстрацеши яра паргIато хилар. Сага бокъоний конституционни гарантешта дикка IотIакхеташ хIама да гражданий пачхьалкхени общественни органашка предложенеш тела, балха тIехь долча кхоачамбоацарашта критика е, гIулакхаш тIарча наьха гIулакхех лаьца судашка жалобаш тела бокъо хилар, хIаьта иштта шоай вахаран унахцIенонеи, доалахьенеи, ший паргIатоннеи, зе де, сийн эхьи доаде гIертарех судага гIолла шоаш лорабар деха бокъо хилар.

Кхетадеш да, новкъостий, гражданий бокъонехи паргIатонехи вай общественни строяна советски халкъа хьашташта зе а деш пайда эца мегарбоацилгеи йиш йоацилгеи. Цудухьа проекта тIа теркал деш дар конституце проекто, духьхал хьайоах, масала, гражданий бокъонехи паргIатонехи пайда эцилга обществаи пачхьалкхени хьашташта, кхыча гражданий бокъонашта зе деш хила йиш яц, политически паргIатонаш лу къахьегамхой хьашташка хьежжа социалистически строй чIоагIъяра духьа.

ХIара советски саго кхетадеш хила деза, цун бокъоний керттера гаранти бух социачa кхаьчача — из Даьхен низи из тоаларии долга. ХIаьта цудухьа хIара гражданий декхарийла ва обществана хьалхашка ше бехкткхаме волга ховш, пачхьалкхенна, хьалхашкара, халкъа хьалхашкара шийна декхар цIена кхоачашдеш хила.

Цудухьа Конституце проекта тIа белгалдаь да цIена къахьегаран Даьхе лораяран дола гражданина декхар. Эггара хьалха конституционни дIадехарийи декхарийи хьисапе хиле дIаотт Советски пачхьалкхен хьашташ лорадар, цун низи сийн чIоагIдара новкъостал дар, общественни порядок лораяра массе а оагIорахьара гIо дар, пачхьалкхени общественни хIамаш лечкъорцеи хьурмат ца дарцеи къовсам лоаттабар, Iалами цун беркати лорадар культурни ганзаш лораяра йоакхо яр. Проекто гражданашта иштта тIадулл бераштa кхетам балара йоакхо елга, социалистически обществана эшшача тайпара уж хьалхкебелга.

Проекта **«социально дегIаахари культурев»** яхача къаьсттача керта тIа йоах образовани, Iилмен искусствам дегIайоалаяра, гражданий къахьегама [illegible] Цигга белгалдаь боккха а городан юртан, хьахьаьлнеи физически хьегача кьинна юкъера дикка йоккхий башхалонаш дIаяхар, общество дукхагIа социально цхьан тайпара хилар санна дола коммунизмага бодача вай наькъ тIа лоархIамегIара мулаш дахийтара пачхьалкхено новкъостал деш хилар.

Кердача Конституце проекта тIа иштта къаьгга хьахьекха да **социалистически законности правопорядоки дIахо чIоагIъяр.**

Вайна ховш, новкъостий, хIанз долаш дола Конституци тIайийцачул тIехьагIарча цхьаьца долча шерашка законагIа доацаш нах лувцаш, социалистически демократе, принципаш, партийни пачхьалкхени вахара ленински нормаш телхаеш хиннилга. Из дош хиннад Конституце тIа оттадаьрашта духьала доллаше. Парте чIоагIа харцахьа лаьрхIай из практика, хIаьта из цIаккха юха хила йиш а яц.

Ховш да, вай Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совето, Советски правительство советски законаш эргадаьха тоадара, моллагIча тайпара а гражданий бокъонаш телхаяра, шоай карарча гIулакхах пайда а эцаш зуламаш дара, бюрократически юхамаччахьара гIулакхаш леладари духьала чIоагIа гарантеш оттаеш мел боккха болх баьб. Уж еррига гарантеш вIашагIтохаш санна проекта тIа белгалдаь да Конституции законаши кхоачашделга ерригача пачхьалкхен органаштеи гIулакхаштIарча наьхан общественни организацешти гражданаштеи декхар даь тIадожадеи хилар.

Новкъостий! **Советски Союз — дуккхача къамех латта пачхьалкхе.** Опыто хьахьекхад СССР федеративни устройства керттера оагIош шоаш бокъонца нийса хилар. Цудухьа цхьаккха тайпара принципиальни хувцамаш юкъе дахьа эшац советски социалистически федераце формашта.

Проекта тIа, 1936 шерарча Конституце тIа а санна, белгалду союзни республикай суверенни бокъонаш ССР Союзо лораеш хилар. Йолча бесса юс цу бокъоний гарантеш а. Цул совгIа, царна IотIакхет-ССР Союза доалахьара дешаш союзни органаша къестадара юкъе дакъа лацара йола республикай бокъо санна йола кердаяраш. Союзни республикашта, пачхьалкхен Iаьдала лакхерча органашка гIолла тIачIоагIъю СССР Лакхехьарча Совете законаш арадаха инициатива хилара йола бокъо.

Вокх оагIорахьара тIехь-тIехьагIа дегIа а доагIаш СССР къамашии народностиши вIаши гарга уазаро хьалхадоах пачхьалкхен союзни хьисапаш чIогIадаьнза дагдоацаш хилар. Из хьахьекха да цаI йола дуккхача къамех латта союзни пачхьалкхе санна йолча СССР ший определене тIа а (статья 69). Юкъарсоюзни хьисапаш чIоагIдар хьахьекха да проекта цхьайолча кхыча положенешка а.

БIарчча хьийцача проекта тIа къаман-пачхьалкхен дешаш къестадаро Iалашду дуккхача къамех латтача союза юкъара хьашташи из хьахулаш йолча республикаех хIаране хьашташи бокъонца демократически цхьана тарделга, Iалашду вай мехка деррига къамаши народносташи массе оагIорахьара тоаделгеи хаддаза вIашка озилгеи.

Проекто хьахьокх **вай халкъа боахам дегIабара даькъера керда этап.** Цу тIа белгалдаь да СССР экономиках мехка территоре тIа продукт дIа-юха скъара а хувцара а еррига общественни производства звеньяш чулоацаш йола цаI йола халкъбоахама комплекс хинилга.

ДIачIоагIъяь я планови централизованни кулгалделга боахама гIулакхаш шоай лоIаме леладарцеи предприятейи объединенейи инициативацеи цхьана тардар санна дола социалистически экономика лоархIаме хьисап а.

Конституце проекта тIа нийсъяьй центральни моттигашкарчеи пачхьалкхен органий, министерствай, ведомствай полномочеш. ХIанз долаш долча Конституце тIа санна проекта тIа яц союзни союзно-республиканский министерствайи ведомствайи перечень. Опыто хьахьекха ма-хиллара, цар состав юкъ-юкъе хувцалуш хилар теркал а даь Конституце проекта 135 статья тIа тIаэца оттадаьча СССР Министрий Советах долча къаьсттача Закона тIа перечень дIаязйича нийсагIа хургдолаш лаьрхIад.

Новкъостий! Дунен халкъашта юкъера Советски Союза хьала овлан тIарча хувцамаша, дунен политике еш йола цун влияни Iалаьмате чIоагIа дегIаяро, вай дегIаахара чурчеи арахьарчен факторашта вIаши юкъерча айххача бувзамаша Конституце проекта юкъе бахьанза баргбоацаш лаьрхIаб **СССР арахьарча политиках бола къаьстта корта.** Цу тайпара корта Конституцена юкъе эггара хьалха бохийташ ба.

Цу тIа йоах Советски пачхьалкхено леррагIа чакхйоах ленински машара политика, къовсам лоаттабу халкъий кхерамзле чIоагIъяри дунен халкъашта юкъе шерра цхьана гIулакхаш леладари духьа. СССР арахьара политика СССР-е коммунизм хьалъяра аьттув бола дунен халкъашта юкъера хьалаш Iалашдара, дунен социализма позицеш чIоагIъяра, къамаш мукъадахар духьеи социальни прогресс бахьан долаши халкъаша лоаттабу къовсам хьаллацара, агрессивни тIемаш дIадахара, тайп-тайпара социальни строяш йола пачхьалкхенаш машаре яхаргйола принцип леррагIа чакхъяхара тIаерзаяь я. Конституце тIа эггара хьалха къаьгга аьнна хургда, Советски Союз — социализма дунен системана, социалистически содружествана чулоагIа дакъа хилар. Цо социалистически интернационализма ларда тIа дегIа а доаладу чIоагI а ду социализма мехкашцара доттагIал, цхьана леладу гIулакхаш, новкъостацха вIаши ду новкъостал.

Эггара хьалха юкъе боалабаьба **социалистически Дай-мохк лорабарах бола къаьстта корта** а. Цул совгIа СССР Лакхехьарча Совета Президиума прерогативашта юкъе доаладаь да мехка оборона Совет вIашагIйоллилгеи цун состав чIоагIъелгеи.

Иштта я, лоацца аьлча, СССР кердача Конституце проекта чулоацам хьахьоккхаш йола керттера моттигаш.

IV.

ХIанз мукъа ба сона, керда Конституци кхоачашдарца дувзаденна вайна хьалхашка оттаргдолча декхар, вай мохк дегIабоалабара, дунен халкъашта юкъерча арене социализма, машара, прогресса низий позицеш чIоагIъяра из тIаэцарах хургболча лоархIамах дувца.

ХьалхагIа, **мехка чурча вахара кердача Конституце болча лоархIамах.**

Цун положенеш чакхъяхаро дикагIча кердача боарам тIа доахаш айдергда вай деррига пачхьалкхени боахамен гIулакхаш, Iаьдален доал дарен органий берригa болх.

Деш дола къамаьл эггара хьалха-хоржаш йолча органий — Советий — шерра полномочеш кхы а эффективнегIа кхоачашъярах да. Биззача боараме пайда эца беза депутатий — бахача наьха ерригача слояй, ерригача профессей, дерригача къамий викалий — шиь миллион долча эскара Iалаьмате йоккхийча ницу торонех. Советски Iаьдала цу низ болча коллективни хьаьво къеста а ду къеста а дерга кхы а хоалхенегIеи тайп-тайпареи дола дешаш. Ерригача тайп-тайпарча исполнительни органий балха эггара чIоагIагIа бола тIахьожам лоаттабе могаргдолаши декхарийлен ба из.

Дукха де дезаргда законодательства даькъе. Конституце ларда тIа кийчде дезаш да хоржамех дола союзни законаш, Лакхехьарча Совета регламент, Министрий Советах дола Закон, нийсъе езаш я крайи, областий, округий Советий, министерствайи ведомствайи полномочеш. Ха ца а йоаеш кийч а даь чIоагIде деза союзни автономнийи республикай керда Конституцеш.

СССР керда Конституци — КПСС XXV съезда решенешка хьежжа оттае йолаяьча Советски пачхьалкхен законий гуллама дог а хинна дIаоттаргда.

Цу цхьан ханна советски законаш дIадехар нийса кхоачашделга Iалашдар шоашта тIадилла йолча ерригача органий болх дикка тоабарга кхоачаде а деза гIулакх — кердача Конституце. Аз дувцар прокуратурах, судах, арбитражах, кхыча административни органех, халкъа тIахьожамах да. Цу ерригача органаша кхы а чIоагIагIа инициатива йолаш, принципиальни цар болх бар, моллагIча тайпара советски правопорядок телхаерашца машар боацаш къовсам лоаттабар да царгара парте дIадехар.

ЧIоагIа лоархIаме да социалистически боахам лелабара еррига система, планови, экономиканеи культуранеи доаладара кхыча органаша берригa болх хаддаза эргабоахаш тоабара торонаш проекта юкъеяха хилар. Цар керттера функцеш Конституце тIа белгалъяь я. Уж йизза а нийса а кхоачашъелга вIаштIехьдаккха деза, хIара органа, хIара гIулакха тIарча сага бехкткхам лакхлургболаш.

Дерригача боарамаш тIара Советаш а, правительство а министерстваши ведомстваши, моттигашкарча Советий исполкомаш декхарийла я шоай болх Конституце дIадехарашца нийсбеш лелабе. Партийни органаша а чIоагIагIа хьадеха доагIа коммунисташкара — пачхьалкхени бахамийи кулгалхошкара шоай-конституционни декхараш цар кхоачашделга.

Керда Конституци кхоачашдаро-миллионаш а миллионаш а болча советски нахага йиш хулийтаргья кхы а хьинарегIа экономикина доал дара, пачхьалкхен аппарата балха тIахьожам лоаттабара юкъебаха.

Экономикана доал деча централизм хила езаши законагIа йоагIаши я. Из миссел чIоагIа эшаш да вай боахам дегIабара массе тайпара хьалий нийса учет делаелга. Из хила йиш йолаш дац производственни коллективай инициатива дIахо айярца мара, доал деча къахьегамхоша шоаш хьинаре, аргдар аз, дас санна дакъа лацара мара. Демократи социализма хьалашка экономика, общества боахамеи культураи вахара деррига доакъош дегIадоаладара лоархIаме рычаг хила а хиннай я а я.

Цу тайпара, Конституцена юкъейихьай Iалаьмате йоккха творчески потенциал. ХIаьта цунах творчески пайда эца а беза. «...Советски Конституци, — аьннад В. И. Ленина, — къахьегамхой гIулакх деш да, даим хург а да, из да социализм хьалъяр духьа лоаттабеча къовсамера низ бола герз» (Соч. биззза гуллам, т. 36, оагI. 535). Тахан Владимир Ильича цунна IотIатохаргдар: коммунизм хьалъяра герз а да, аьна.

Шеко яц, новкъостий, СССР керда Конституци, дегIаенача социализма Конституци, хьалъеш йолча коммунизма Конституци тIаэцар вай мехка исторически событи хинна ца Iеш. **Iалаьмате боккхача дунен халкъашта юкъерча лоархIамера событи а** хургхиларах. Из кхоачашдаро йIаьхача ханна вай Даьхеи доазонел гаьнна арахьа кIоаргга влияни ергья.

Вай кердача Конституце дерригача дуненга шаьра дIагойтаргда, социалистически пачхьалкхе, социалистически демократи тIа-тIа дукхагIеи кIоаргагIеи чIоагI а еш, дегIа мишта ух, шаьра дIагойтаргда, из, социалистически демократи мишта, цун маIан сенах латт. Вай Конституце дIагойтаргья дуккхача наха пачхьалкхени общества гIулакхашта доал деча тIа-тIа доккхагIа реальни дакъа лацара бе-бе формаш, хIаьта пачхьалкхенна бокъонца доал дер йоккха йоаца капиталистий класс-мара йоацача буржуазни мехкашка из фуд ховш а мичад.

Вай керда Конституци дешача хана наха кхы а шьаргIа бIаргагургда, социалистически обществерча гражданий бокъонаши паргIатонаши мел шерен бе беи я. Цун положенешкара дунена бIаргагургья дерригача халкъа, цхьаккха а юкъера ца йоаккхаш цун ерригача классийи группайи хьал-торон культуреи лакхъелга декхар а даь шийна хьалхашка оттадешин из декхар кхоачашдар духьа хьинаре болх беши йола пачхьалкхе.

Юххера а, вай кердача Конституце бокъонца дог теша а деш хьахоргда, котъяьннача социализма эггара хьалхарча пачхьалкхено ший байрикха тIа даим латтаргдолаш ший халкъеи пIанетерча дерригача вокх халкъийи хьашташа ма-яххара йолча ший арахьарча политика эггара сийлахьа принцип а лаьрхIа «машар» яха дош дIаязадь хилар.

Советски Союза кердача Конституце, шеко йоацаш, йIаьхий ергья дунен социализма опыта юкъара ганз.

Концентрированни хьисапе цу тIа хьахьекха котъяьннача социализмана карагIдаьнараш дог ураоттадеш дола масал хургда дукха ха йоацаш социалистически дегIаахара никъ хержача мехкий халкъашта.

Капитала мехкий къахьегача адамий тешам боккхагIа хулийтаргба цар шоай бокъонаш бахьан долаш, капиталистически эксплуатаце Iазапах шоаш мукъадахар духьа лоаттабеча къовсаме.

Буржуазни ревизионистски пропаганда юхамаччахьеи дош доацачаеи даькхача демократеи сага бокъоний маIана вай духьала оттаю социалистически обществерча гражданина бокъоний декхарийи эггара йизза реальнегIеи йола комплекс. Исторе тараза тIа доах вай болхлой класса Iаьдал бахьан долаш Коммунистически парте кулгалца къахьегамхошта карагIдаьнна белгала заман доккхий хIамаш.

V.

Новкъостий! Пленумо къоабалъяь кердача Конституце проект, парте XXV съезде цу хьакъехьа дийца ма-хиллара, дерригача халкъага ювцийта оттае еза аьнна хет ЦК Политбюрона. Из да, **вай дIахо шерра боаржабаьи боккхача лоархIамеи болх бе беза** яхилга.

Советски халкъага дувцийта оттадергда революцена карагIдаьнна керттера хIамаш, керда общество хьалъеш вай хьабена никъ хьахьекха дола документ. Цудухьа Октябрьски революце 60 шу дизар дездара кийчо елген кердача Конституце проект ювцилген — уж я органически шоайла ювзаенна, цхьание шоллагIъяр йоашхаш йола мероприятеш.

Вайна хьалхашка латт декхар — **Конституце проект мамогга шерагIа, паргIатта, бокъонца корта а болаш ювцилга Iалашдар,** дуккха къахьегамхой, бахача наьха ерригача слояй викалаш цу гIулакха юкъеозар, вайцига хьахиннача общественни гIулакхий формех цу гIулакха пайда эцар.

Иштта хьаянза яргьяц массадолча наькъашка гIолла къахьегамхошкара ухаргйола замечанеши предложенеши лоархIаргйола башха-дика механизм.

Теркалде доагIа, Конституце проект массане а ювцача хана партийни, советски, боахама аппарата ерригача звеньяй практически гIулакхаш къахьегамхоша зувргхилар. Деш дола къамаьл наха дагадоахкача лоархIамеча дешай хьакъехьа, кхоачашданза дисача декхарий хьакъехьа, балха тIарча уж дале а е кхыдале а долча кхоачамбоацарий хьакъехьа хургда. Цу хIаманна кийча хила деза. Сиххен хьаьдан теркалъе езаргья критикеи предложенеши, даиза даргдоацача метте доагIар де деза гIулакхаш тоадара.

Керда Конституци дувцийта оттаду вай советски халкъ парте кулгалца КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъяр духьа тIадийрзза болх беш доаллача хана. Дерригача халкъо из дувцаро новкъостал дергда **мехка деррига общественни вахар дIахо айдара.** Цо халкъа керда творчески низаш сомадаха, социалистически яхь керда йоаржае, тIадиллача гIулакха хьалхара хIаране бехктокхам лакхбе беза.

Конституци шерра дувцара новкъостал де, цунна нийсен къоастам болаши лостам бала декхарийла я партийни организацеши партийни органаши. Нагахьа санна из нийса кхоачашде цар вIаштIехьдоале, по, шеко йоацаш, товргья укх шерара — СССР керда Конституци тIаэцареи Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизареи шера политически экономически итогаш.

Конституце проект ювцар — Советий дулхах-цIийх дола гIулакх. Из болх вIаштIехьбоаккхача мехкарча берригача кхийнача нахага дIакхача еза уж. ХIанз ерригача республикай моттигерча Советашка хоржамаш дара кийчо еш латт. Цунах кхетамца пайда эцар лоархIаме да. Керда хержача моттигерча Советий сессешка Конституце проект йийцача пайдана хила мег.

Керда Конституци дувцача хьинаре дакъа лацар догдоахаш да вай йоай массови общественни организацеша, эггара хьалхарча аргIанна профсоюзашеи комсомолеи, творчески союзаша а организацеша а, Iилман учреждененша.

Къаьстта дакъа лаца дезаш я массови информаце средстваш. Конституци дувцара делам кхетамеи къаьгга хьакхайкабелга, къахьегамхой оазага ладувгIилга — уж деррига хIамаш хьадехарга вай прессага, радиогара, телевиденегара.

Лоацца аьлча, новкъостий, кердача Конституце проект ювцилга эггара хьалхарча аргIан лоархIаме гIулакх а хинна дIаотта деза ерригача вай организацештен ерригача вай кадраштен.

Сай къамаьл чакхдоалац са безам бар, новкъостий, СССР керда Конституци тIаэцар мехка политически исторе лоархIаме белгало а хинна дIаоттаргхилар цIаькха а белгалдаккха. Из хургда коммунизм хьалъяра сийлахь-доккхача гIулакха юкъе а цунца цхьана — адамлен паргIато, прогресс, дунен тIара чIоагIа машар бахьан долаш деррига дунен тIарча къахьегамхоша лоаттабеча къовсама интернациональни гIулакха юкъе а вай ленински парте, дерригача советски халкъо цхьаькха а исторически цхьа дакъа лацар.

БАМ буллаш латт

ТIехь-тIехьагIа сихлуш доагIа Байкало-Амурски магистраль буллача гIишлон балхаш. БАМ-а столицера — город Тындера йиъ бIаь километр бIаьха меридиальни машинникъ дIахо буллаш ба Керкакит яхача кхаччалца. Из лини болх бе йолаяларца ворхIаза кIезигъургба Амурско-Якутски автомобильни магистрала тIа гIолла дIа-юха кхуьхьа мухь, сихагIа леларгда Нерюнгрински къор боаккхача моттигашка хьалъеш латтача Южно-Якутски территориальни производственни комплексера балхаш.

Нерюнгрински къор боаккхача моттигашка лелаю эггара кердагIа йола хIанзара техника (сурта.тIа).

И. ЗОТИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара даха ма-доагIара накъадахара лелаю яхь шерра яьржай. ХIаьта къахьегама коллективаша дIайолаю инициативаш, къахьегамхой хьинар айдара бокхача лоархIаме гIулакх хилара тарра, хьал а лувцаш дегIакхувлилга ший дулхах-цIийх дола хIама санна лерхIаш я «Красный молот» завода партийни, профсоюзни комсомольски организацеш. ТIаккха цар коллектив «Грознефть» объединенеца цхьана укх шерара доккха революционни цIей къахьегама толамашца белгалдаккхара республике яхь йоаржаяра болам дIаболабаьр а я.

Нах къахьегамца коммунистически дог-уйла йолаш хьалкхебара, хьалхалаттача болхлой толашагIйола опыт йоаржаяра, яхь лелаярцара цар безам совбаккхара боккхача маьхера я коммунистически къахьегама школаш.

Лостам болаши беркатеи болх беш я заводе къахьегама ветерана, воккхагIволча мастера Зивилов Павел Андреевича кулгалду коммунистически къахьегама школа. Цу школа берригa хIана бац аьнна бола ладувгIараш коммунистически къахьегама ударникай цIи лелаеш ба, дуккхабараш укх тIеххьарча хана шоай балха заданеш дикка

КЕРТТЕРДАР—ЭФФЕКТИВНОСТЬ

КОММУНИСТИЧЕСКИ КЪАХЬЕГАМА ШКОЛА БАЛХА ОПЫТАХ

дикагIа кхоачашъе баьнаб, хIара шоллагIвар общественни вахаре хьинаре дакъа лоацаш ва.

ЛадувгIараша безамца хьал а лаьца кхетамца чакхдоаккхаш да цехе комплексни бригадаш хьаяра гIулакх. Цу гIулакхо аьттув балийтар къахьегам дикагIа вIаштIехьбаккха. Хьалха укхаза звеньяш яр, шоашта юкъе лакха квалификаци йола болхлой а болаш. Цар шоай декхар дика кхоачашдора, доккхий алапеш ийдора. ХIаьта а цех бIарчча хьанийцача план кхоачашъелга лерттIа вIаштIехьдалацар. Бахьан-гIонна йолча звеньяй болх ледара хилар, цигара болхлой цеха юкъарча декхара сагота ца хилар, цар материальни а моральни безам цу гIулакхаца хайра бийза ца хилар. Цу дерригне аппаратура кийчъяра ха тIехьйоахар, балха тIа нах дукха хувцаболийтар.

ХIанз комплексни бригада юкъеболх берригa болхлой — сдельщикаш, повременщикаш, котельщикаш, сварщикаш, крановщикаш, гIишлошъераш. ХIаьта цар эцаш дола алапи балха квалификацех тийша ца Iеш шоаш кхоачашду заказ цар ханнахьа чакхдаккхарга хьежжа хул. ТIаккха цига хIаране лаьца дакъа белгалдоаккхар бригада совет я, цул тIехьагIа собране -а дувц из дош.

Цу дерригне хIара къахьегамхочун балха хьоккхамаш айдаьд, цехо хIара бетта призови моттигаш йоах. Укх деношка цар коллектива вIаштта дийзлагIа завода карара кара ЦIе байракхи Сийлен грамотеи еннай. Цу толамах коммунистически къахьегама школа ладувгIарий а доккха дакъа доал. Социалистически яхье шоашкара кхычарна хьоккхам телараш а уж ба.

Школа ладувгIархочо Курганов Анатоле ю сварка даккха гIалат доацаш хул. Эггара лакхагIйола выработка лу котельщикаша Силин Геннадеи Борисенко Михалеи. Цар хIара денна яхар санна шоай балха норма шозза тIеххоачашъю.

ЛадувгIарех цхьабараш къонабарий хьехамчий декхар кхоачашдеш ба. Духхьашха балха эттача кагийча нахан мехкраштен профессеш Iомаярал совгIа уж къахьегамца коммунистически дог-уйла йолаш хьалкхебе а гIерт уж. Цу дерригне цар балхацара безам совбоах, уж творчески къахьега, материалаши электроэнергии кхое Iомабу.

ХIаьта школа ладувгIараш Мосиенко Георгий, Еременко Евгений, Лубянский Юрий, Лошкарев Виктор, дуккха кхыбараш шоай личии декхараш долаш а уж толамца кхоачашдеш а ба. Котельщикаша Телков Владимиреи, Бондаренко Викотери складски емкосташ хьаелга аттача даккхара шиъ рационализаторски предложенеш еннай. ХIаьта ладувгIараш ни. Коваленкои, Сухорукови сварка углекисли газа среде е баларо аппараташ сихагIа хьае а уж дикагIа хилийта а аьттув балийтаб.

Школа дуккхача ладувгIараша шоай юкъаробразовательни боарам лакхбу болх беча кагирхой сайрийнарча школашка. Царех ба болхлой Ю. А. Лубянский, Н. П. Дуров, И. И. Сазонов, А. М. Сулейманов, кхыбараш. Цхьачар шоай профессиональни боарам лакхбу лаьрххIа цу гIулакха вIашагIъехкача школашка. Цига уж Iомалу чертежаш деша, аппараташ хьаяра технологи йовза.

Школа ладувгIараша хьинаре дакъа лоац производства эффективность лакхъеча, цар массане дакъа лоац «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа лелаеш йолча социалистически яхье. ХIаьта къонача коммуниста Брызгунов Николая кулгалдеш йола цар бригада коллектив заводе «Шера план—7 ноябрга кхоачаш» яха болам дIаболабаьр я.

Заводе вIашагI а елла болх беш хиннай 14 коммунистически къахьегама школа, дешаш 345 саг а волаш. Цар Iомаьй «Социализми къахьегами» яха курс.

Профсоюза завкомо методсовета членашца цхьана даим тIахьожам лоаттабора школе еш хиннача занятешта. Уж дукхагIйолча хана ладувгIараша шерра дакъа лоацаши бригада коллективана хьалхашка латтача декхаращца ювзаши чакхъювлар.

К. ТИМОФЕЕВ,
журналист.

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН, НОВКЪОСТИЙ!

1977 шера 12 маерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1976 шера плани тIайийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах СССР-а хьуни дахчах хIамаш еча промышленностен Министерства объединеней, предприятей, организацей болхлой, инженерно-техническе болхлой, гIулакхерча наьха йоккхача группана СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч-ГIалгIай АССР-е гIолла:

КЪАХЬЕГАМА ЦIЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН

Ферфилова Анастасия Ивановнана—«Терек» яхача производственни объединене отделочникий бригадира, гор. Грозный.

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

Колпиков Сергей Степановича — Ермоловски дахчах хIамаш еча комбината слесара, Грозненски район.

Хабуев Мовлет Исраиловича — Ермоловски дахчах хIамаш еча комбината кузнеца, Грозненски район.

Цекова Зоя Максимовнана—«Терек» яхача производственни объединене шлифовщикай бригадира, гор. Грозный.

КЪАХЬЕГАМА СИЙЛЕН III СТЕПЕНА ОРДЕН

Бакуев Хасан Сайдулаевича — Ермоловски дахчах хIамаш еча комбината наладчика, Грозненски район.

Маркушина Мания Михайловнана — «Терек» яхача производственни объединене мастера, гор. Грозный.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Крюшин Владимир Петровича — «Терек» яхача производственни объединене электромонтера, гор. Грозный.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ

Масхутова Калисат Мансуровнана — Ермоловски дахчах хIамаш еча комбината оператора, Грозненски район.

Пашаева Зина Ахмедовнана —«Терек» яхача производственни объединене отделочницана, гор. Грозный.

1977 шера 12 маерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1976 шера плани тIайийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах СССР юртара гIишлошъяра Министерства организацейи предприятейи болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхерча наьха йоккхача группана СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч-ГIалгIай АССР гIолла:

КЪАХЬЕГАМА ЦIЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН

Муртазалиев Саид Адиевича — «Чечингсельстрой» треста № 921 йолча дIа-юха лелача механизированни колонна плотника.

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

Козлов Анатолий Васильевича — «Чечингсельстрой» треста вышкабетонни конструкцей завода электросварщика.

КЪАХЬЕГАМА СИЙЛЕН III СТЕПЕНА ОРДЕН

Дакаев Баудин Хамзатовича — «Чечингсельстрой» треста автотранспортни контора водителa.

Шаипов Хумаид — «Чечингсельстрой» треста механизаце управлене бульдозера машиниста.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Сатуев Шерипа — «Чечингсельстрой» треста № 920 йолча дIа-юха лелача механизированни колонна монтажника.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ

Белхороева Марем Хасановнана — «Чечингсельстрой» треста № 432 йолча дIа-юха лелача механизированни колонна штукатура.

1977 шера 18 маерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1976 шера халкъа боахам мехкдаьтта продукташца Iалашбара плана заданеши тIайийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах транспортаи мехкдаьтта продукташца из Iалашъяраи йолча объединеней, предприятей, организацей болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхерча наьха йоккхача группана СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч-ГIалгIай АССР-е гIолла:

КЪАХЬЕГАМА ЦIЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН

Добровская Полина Георгиевнана—РСФСР Министрий Советерча Главнефтеснаба Грозненски управлене «Грозный» яхача мехкдаьтта продукташ дIа-юха еттача станце оператора.

Лештаева Вера Михайловнана — Грозненски наливной станце оператора.

КЪАХЬЕГАМА СИЙЛЕН III СТЕПЕНА ОРДЕН

Тепсаев Руслан Магомедовича — Грозненски нефтебаза заправщика.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Гуркин Петр Яковлевича — Грозненски металлически тара завода станочника.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ

Сабиров Саламбек Заурбековича — магистральни продуктопроводий Грозненски районни управлене автомобила водителa.

1977 шера 12 маерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1976 шера плани тIайийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах моттигерча промышленноста объединеней, предприятей, организацей болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхерча наьха йоккхача группана СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч-ГIалгIай АССР-е гIолла:

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

Аласова Раиса Гордеевнана — специализированни производственни швейно-ткацки объединене ковровщицана, гор. Грозный.

Иванов Юрий Григорьевича—«Дружба» яхача картонажни фабрика закройщика.

Мархиева Дохан Салгиреевнана — «Художник» яхача фабрика накатчицана.

Смирнова Антонина Ивановнана — Нохч-ГIалгIай химически завода аппаратчицана.

Эскиева Хаима — Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета снабженеи сбытеи управлене база автомобила водитела.

КЪАХЬЕГАМА СИЙЛЕН III СТЕПЕНА ОРДЕН

Курбанов Сайдула Солцаевича — столярни изделей столяра, гор. Грозный.

Михайлова Людмила Ивановнана — «Металлист» яхача завода гальваника.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Автаева Жавзана — Нохч-ГIалгIай химически завода шахта засыпщика.

Газгиреева Жугена — «Художник» яхача фабрика накатчицана.

Ляув Махмуд Идрисовича — специализированни производственни швейно-ткацки объединене участка начальника, гор. Грозный.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ

Дзаурова Аминат Абдурахмановнана — специализированни производственни швейно-ткацки объединене закройщицана, гор. Грозный.

Минько Владимир Михайловича — «Художник» яхача фабрика стеклодува.

Рипачева Людмила Александровнана — Нохч-ГIалгIай химически завода йоккхагIа йолча инженера.

1977 шера 12 маерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1976 шера дукхагIа газ яккхареи производства эффективность лакхъяреи плани тIайийца социалистически декхараши кхоачашдеча толамаш дахарах СССР газови промышленноста Министерства объединеней, предприятей, организацей болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхерча наьха йоккхача группана СССР орденаши медалаши еннай, цу даькъе Нохч-ГIалгIай АССР-е гIолла:

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Бузаев Виктор Алексеевича—«Центргаз» яхача объединене Грозненски коачъяьча газа контора слесара.

ТIахьехам хьаллаьцаб

«Оргтехника» Грозненска производственни объединенеи Грозненски радиотехнически заводеи коллективаша моттигерча Советашка хулача хоржамий сийна социалистически яхье оттара бaь тIахьехам чIоагIа раьза хинна хьаллаьцар Ленина орден лелаеча «Грозненефть» производственни объединене технологически транспортеи спецтехникаи Старогрозненски управлене коллективо.

Мухь дIа-юха кхахьара иттлагIча пятилетка шоллагIча шера бегь бетта программа 103 процент кхоачашъяьй.

Во лелац гIулакхаш укх бетта а. Хьалхарча пхийтта дийнахьа баь болх дIалаьрхIача объекташка дIабихьа мухь 20 эзар тоннага дIакхоачаш ба, планал 2 эзар тонн дукхагIа. ХIаьта хоржамий ди тIакхоачаш планал совгIа 3 эзар тонн мухь дIабахьа лерхI транспортникаша.

Геттара хоза хеташ тIайийцар автомобилисташа КПСС Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи «1977 шера хьувкъам чуэцилга, юртбоахама продукташи доакъараши кийчделга Iалашдара кхы тIа я де дезарех» бола соцам. Цуна жоп а луш Грозненски района 1 Мая цIерагIча колхоза кIоагашкара силос IотоIаеш я «С-100» яха объединене цига яхийта шиь трактор.

Социалистически яхье хьалха латтарех ба беза мухь кхухьача машинаш тIа болх беш бола Мелехин Юрий, Исаев Iарби, Алимуханов Зайнди, Магомадов Сулейма. ХIара денна йола заданеш цар кхоачашъю 155—167 процент.

Автомобилистел тIехьабусаш бац механизатораш а. Масала, бульдозеристаш Мусхаджиев ТIапа, Егоров Павел, спецкрана машинист Мамишев Иван, турбаш тIаозача машина тIа болх бу Мениашвили Лери, кхыбараш.

А. ТИЩЕНКО.

ОАХА ЯЗДАЬЧУН ЛЕРАГIА

«Шек ма хила, Хидиров» яхаш яр май бетта 7-гIча дийнахьа «Сердало» газета тIа араяьнна критически материал. Цу тIа дувцар советски торговле бокъонаш цIенхаштта телхаеш мах беш хинна Наьсарен «Лоаман Iуйре» яхача кафе буфетчик Хидиров Хаматхан Наьсарен райпо а «Общепита» а кулгалхоша боагIаш бола бехк ца беш вита хиларах.

Критически материалах шоаш даьр дувцаш укх тайпара жоп дайтад редакце Нохч-ГIалгIай респотребсоюза правлене председатела М. А. Мамаева:

Советски торговле бокъонаш телхаеш мах барах Назрановски райпо правленес балхара дIаваьккхав «Лоаман Iуйре» яхача кафе буфетчик Хидиров Хаматхан. «Общепита» директора нов. Плиевна «замечани» яьй буфета балха тIехьа тIахьожам ца лоаттабарах.

Наькъашта йисте ухкача общественни кхачан предприятей балха тIахьожам чIоагIбаьб.

Эстонски ССР. Сийлахь-боккхача Октябра юбилей дездеча шера С. М. Кирова цIерагIча чкъаьрий лувцача колхоза еннай опорно-хьоккхама боахам яха цIи. Ткъаь итт шу совгIа ха я из колхоз вIашагIъелла. Цу хана цун деррига флот иттех лодкахи пхи-ялх парусникахи латташ дар. ХIанз из республике йоккхагIа ярех чкъаьрий лувца колхоз я, ший доалахьа низ бола траловн флоти, рефрежераторни кемаши а долаш.

Колхозе йолаш я йоккхий чкъаьрий чакхдоаха цехаш, цига болх беш эзар совгIа саг а волаш.

Цхьан шера колхоза предприятешка арахец буржуазни Эстоне ерригача чкъаьран промышленносто арахецаш хинначул кхоза дукхагIа консерваш.

Вай мехка дуккхача районашкеи доазол дехьеи дIаухийт цIи хеза бола «таллински килька», шпроташ, кхыйола тIехдика чкъаьран консерваш.

СУРТА ТIА: колхоза кемаш «Мийдурания» яхача причале.

ТАСС фотохроника.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома V пленума решенеш кхоачашъеш

ОКТЯБРО КХЕЛЛА ДОТТАГIАЛ

КХОВЗТКЪА шу дизар укх шера советски нахен дерригача прогрессивни адамашеи белгалдоаккхаш йолча Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце помещикийи капиталистийи доал тIера а кхесса, къаманна тIалаьтта Iазап дIадаьккхад, наха юкъе тешами доттагIали хургдола, халкъаша цхьана гIулакхаш леладергдола хьалаш вIаштIехьдаьхад. Из доттагIал хьахиннад самодержавенеи классови моастагIаштеи духьала къовсам лоаттабаьча юкъагIа. Граждански тIема шерашка Советски Iаьдала моастагIашта духьала оагIув оагIох а теха къовсам лоаттабаьб дуккхача къамех латтача вай мехка викалаша.

Даим халкъа дегашка бусаргба большевикий парте викалаш, денали къонахчаи долаш хинна ленинцаш С. М. Кировни Г. К. Орджоникидзеи. Цар цIерашца дувзадена да Къилбаседа Кавказе Советски Iаьдал оттадар.

Коммунистически идеалашта са ца кходеш гIулакх дара шоашкара масалаш гайтад вайга Нохч-ГIалгIайчу Советски Iаьдал оттадеча хана хьалха а баьнна къовсам лоаттабаьча Н. Гикалос, А. Шерипова, ГI. Ахриева.

Октябро хьаккхелла доттагIал кхы а дукхагIа чIоагIденнад гитлеровски Германенеи цун гIоначаштеи духьала Советски Союзо Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом баьча хана. Советски наьха вахара закон а хинна дIаэттадар цу хана лозунг: «Долла хIама — фронта, долла хIама — котало яккхара!»

ТIом чакхбаьнначул тIехьагIа Советски Союза дерригача халкъаша цхьана оарцагIа а даьнна юхаметтаоттабир тIемо бохабаь хинна боахам. ХIанз боахами культуреи дIахо дегIаккхувлаш, коммунизм хьалъеш доахк уж. Коммунизм хьалъяра хIанзарча хан-юкъо хьалхадоах СССР халкъий доттагIал дIахо чIоагIданза дарг ца хилар.

Вай мехкарча къахьегамхоша, шоай патриотическии интернациональнии декхар кхета а деш, шоай са ца кходеш къахьег дукха езача Даьхен хIама товлар духьа.

Цхьабакъда тахан а тIехьа нийслу кхыча халкъашпара цабезам хIанз а дIабаланза, шоай бокъам кхычарел тIех хеташ бола нах; ширача замах юхедиса во гIулакхаш хIанз а юкъера дIадаланза моттигаш я. Халахете а, дIадаьккхадац пхьа лехилга, мехкарий удабелга, озабезамагIа гадоахилга, кхыдола ширача замах юхедиса во гIулакхаш.

Советски вахара хьисапаца тарлургдоацача цу эйпеча, советски сага хийрача, реакционни гIулакхех духхьал, партийни IаьдалагIа лира дийцар парте областной комитета V пленуме.

Ховш ма-дарра, хIара шера вай республике арахьара тIаух бIаьш специалисташ. Царна юкъе къаьстта дукха ба хьехархой, лораш. Гаьнна шоаш баьха моттигаш а йита, бовзачеи гаргарчеи нахах а баьшна ух уж вайцига. Уж ух вай бераштa дикалар Iомаде, унахоштa новкъостал де. Из халеи бехктокхамеи декхар шоашта дIатIайийцад цар. ХIаьта из мел хала да ховргда, нагахьа санна вайцигара дуккха хIамаш царна керда, ца довзаш хилар теркалдича. Цар болх, вахар вIаштIехьлалар дуккхача даькъе вайх, укхаза дахача нахах тийша да.

Юрташкарча школашка арахьара тIабаьхкача хьехархошца массехк шера болх бе бийзаб са. Сона бIаргадайна а ховш а да, тIабаьхкача специалистий безами болхи юртарча наьха дикача гIулакхашка хьежжа хулга. Бакъдар аьлча, царех дуккхачар шоашта могар дора цу специалисташа лерттIа болх бергбола хьалаш вIаштIехьдахара. Цхьабакъда уж ца лоархIаш, теркал ца беш моттигаш а нийслора.

Дуккхачарна бIаргадайна хила мег укх тайпара сурт. Еттача кирпичках даь, гIалаш санна дола цIенош да латташ, царна лалла ягIа ардаккхех яь времянка. Мича Iеш ва мотт шоана хьехархо е лор? Доккхийча цIеношка? Вац. ДукхагIа йолча хана, коммунальни квартираш йоацаш хилча, специалисташ баьдеча времянкашка бах. ХIанад из ишта? Кхы моттиг яц, «хьаьша цIа» дац цу цIеношка? Да. Нагахьа цIенош хилац лаьрххIа хьаьша лаьрхIа цIа ца лоаттадеш. Вайнаьха IаьдалагIа, дикача IаьдалагIа ишттa хила доагIаш а да из. Кхы фу эш цига? Рязански е Калужски областера ена йоI хIана яхац цу чу? Из еций хьаьша? Цу Iаьдало — лоаман наьха законо яхаций, хьай цIагIа долаш долчох дикагIа дар, дезагIа дар хьаьша ле? Вайнаьха Iаьдало декхарийла вацийн машар тIехьа веня хьаьша тIадоагIача воча хIамах лоралаве, из лархIа?

Из деррига а ишта да. Вайна массанена а из ховш да. Цкъаза вай дицдолийт дицдалийта йиш йоацар. Цкъаза денал хилац вай хьаштдоацар дувцаш вола саг юхатоха. Цхьабакъда из хиланза даргдоацаш да, хIана аьлча, вай декхарийла да къона ноахал бизза бола патриоташ - интернационалисташ хургболаш хьалкхеде. Берригача нахаца а къамашца а доттагIал хургдолча, цар сий дергдолча уйланца из хьалкхеде. Къонача тIехьенна дика довзаш хила деза вай общество дегIаяра объективни законаш, уж законаш вахаре чакхдаха деза цуьна.

МОЛЛАГIЧА тайпара ваьнна а марксистско-ленински хьехама тIера ваьлча, харцахьча, хьаштдоацача наькъагIа ласт саг.

Хьаэцаргья вай, масала, «едини поток» оалаш йола теори. Нохчийн гIалгIайн хиннабац, ала гIерт из теори, эксплуататоцена кIаллаьттараштеи эксплуататораштеи юкъера къовсам. Цхьабакъда факташа хьахьоккхар кхыдар да. Дуккхача советски Iилмахоша даьча тохкамаша хьахьокх, Нохч-ГIалгIайчу феодальни отношенеш а бIаьшерейацка хьахила йолаеннеи Октябрьски революци хиллалца дегIанхан хилар. XIX-гIа бIаьшере капитализма юхьигаш гучаювл Нохч-ГIалгIайчу.

«Къилбаседа Кавказ бокъонца Россех дIакхийтта яьнначул мехка ахархой реформа яьчули тIехьагIа шаьрача улла Нохч-ГIалгIайче, шорттига ихаяле а, лоарзагIа ца йоалаш капиталистически наькъагIа дегIанхай». Лоаман халкъий социально-экономически отношенеш Iомаеш болча исторически Iилмай доктора, Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета профессора Н. Гриценкойн доцента А. Хасбулатовен уйла цу деша тIа сецай. («Объективни закономерность». 1977 ш. 11 мартера «Грозненский рабочий»).

Нохч-ГIалгIайчу капиталистически отношенеш хьахиларахи дегIаахарахи лаьца хаьдда факташ йоалаю Iилмахоша.

«XIX-гIа бIаьшере чакхйоалаш XX-гIа бIаьшере йолалуш бIаьхий хиннача лоаман нахах болча ахархоша ахчах а йоалах а лаьтташ нийдаьл. Цу тайппара дуккхача лаьттай дайи хьалхагIа хиннaчарел кIаьдагIа боацаш эксплуататораш хиле дIа я увтташ.

Масала, 1891 шера Мецхальски обществерча гIалгIачо Сухов яхача купецагара 10 эзар сомах «даим лелале» лаьтта нийцад. 90-ча шерашка Старп-Юртарча Базуркаев Дуцас Старп-Юртареи Шеди-Юртареи йоалах лаьтта нийцад. 1907 шера Яндарерча кулакаша Бакаева, Гасиева, Хашагульгова шера 2600 сом тергдолаш йоалах 200 дистан лаьтта нийцад Троицки станицера» (Циггача).

Нохч-ГIалгIайчу капиталистически отношенеш юкъеяьначул тIехьагIа нохч-гIалгIай ахархой социальни доакъош а хиле бекъалу. Хьахул эксплуататорийи эксплуатацена кIаллаттарийн класс а хIаьта цунца цхьана классови къовсам а.

Советски Iаьдал доаккхаш лира классови къовсам лаьттаб Нохч-ГIалгIайчене. Советски Iаьдал даьннача хьалхарча шерашке а денз халкъа боахама социалистически эргаланаш яра духьала баьлар классови моастагIий. Из къовсам къаьстта лирбелар юрта боахама коллективизаци еча шерашка.

Кулакашхеи моллашхеи болча наха колхозни активисташ боабора. Советски Iаьдала духьала агитаци йора, общественни гIирсашта цIераш еттар, дIайийна хIамаш хIалакйора, доахан доадора, кхыдола зуламаш леладора.

Нохч-ГIалгIайчу Советски Iаьдал бокъонца чIоагIденна даьннaчул тIехьагIа контрреволюционни низаша дына керте латтарашца оагIув а болаш чIоагIгIа къовсам болабир советски активисташта духьала. Цар карах даьна бIехагIа дола гIулакх дар продналога болхлой Терещенкои Плутахиния, кхалнах-активисткаш — Оздоева Хадшати Цечоева Лизаи, дуккха кхыбараш боабар.

Кулакашхеи моллашхеи болча наха леладеча зуламеча гIулакхашца машар хила йиш йолаш дацар Советски Iаьдал. Цо тIагIерттаи хаддаизеи къовсам болабир массе тайпарча контрреволюционни элементашта духьала. Классови къовсам бений из?! Нохч-ГIалгIайчу къахьегача ахархоштеи хьал долча классаштеи юкъера классови къовсам Октябрьски социалистически революци ялале бIаьш шераш хьалхагIа денз латташ хьабенаб.

Октябрьски революце къаман Iазапахи эксплуатацехи мукъадаьхад Нохч-ГIалгIайчен халкъаш, цхьатарра бокъонаши паргIатои еннай царна. Дуxхьал Советски Iаьдал да нохч-гIалгIай халкъаш дегIадаккхаргеи тоадаларгеи долхача наькъаш тIа лаьтта ерригa духьаленаш дIаяьхар.

Цхьан бартаца, вIаши оагIув оагIох а теха бахаши къахьегаши ба тайп-тайпарча къамех бола советски нах. Кхыча къамах вола саг лоархIилга, цуна новкъостал делга советски сага массазара оамал а хинна дIаэттад. Из ишта хилар гучадаьлар дукха ха йоацаш вай республике мохк аьгачул тIехьагIа доттагIалеи вошалеи законашка хьежжа баьхкар беррига советски нах Нохч-ГIалгIайчене бахача хатаэ хиннача наха новкъостал де. Новкъостала кулг кховдадир вежарашха йолча лоаллахарча республикашеи областашеи, берригача мехко. Дас санна йоакхо йир мохк агаро даь зе дIадаккхара мел эшар даьча вай партеи правительстваи.

СИЙЛАХЬ-ЙОККХА Октябрьски социалистически революци хилалехьа экономически культурни гIулакхашта тIехьайнса хинна Нохч-ГIалгIайче чIоагIгIа дегIаена промышленности хьалха латта юрта боахами болаш йола йоккха индустриальни район а хинна дIаэттай. Уж деррига хIамаш вIаштIехьдаьннад Коммунистически парте йоакхо яр, вай мехкарча халкъаша, эггара хьалха сийлахь-доккхача эрсий халкъо вежарашха новкъостал дар бахьан долаш.

«Советски Социалистически Республика Союза шовзткъе итт шу дизара хьакъехьа» ше яьча доклада тIа Л. И. Брежнева аьнад:

«Вай мехка хьа а хинна чIоагIденнад, къаман башхало ца къердаш, классови хьашташи лерхIараши цаIаш хиларца вIашагIкхийттача халкъий сийлахь-доккха къахьегама вошал, хьахиннай хIанзалца исторе чухь хиланза йола, вай ала а доагIаш халкъий ленински доттагIал оалаш йола отношенеш».

Вай моастагIий герза низацеи шоай буржуазни идеологецеи цкъа гIийрта Iийнабац цу доттагIала чIоагIал бухъаккхен мелъен. Цхьабакъда цар мел даьха дог дайнад, хIаьта советски халкъий доттагIал тIа-тIа дукхагIа низ болаш, тоалуш, чIоагIлуш, дегIаухаш доагIа.

М.-Б. ЦИЦКИЕВ.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ МЕХКАШКАРА ХОАМАШ

ФОРДА ЙИСТЕ БИСАРАШТА

Ховш да, гаьнна форда дIа а ухаш болх беча чкъаьрий лувцараша цIагIа боацаш дукха ха йоаккхилга. Кхетале хала дац, царех хIараненa форда аравоалаш цIагIа биса дезал дагабоахкаш хилар. Уж тешаш хила беза новкъостал ца деш уж бутаргбоацилгах, царга хьожаш хургболгах. Из гIулакх вIаштIехьдаккхара дукха наькъаш да. Царех цаI хержаб ГДР-е ростокски чкъаьрий комбинате. Укхаза вIашагIъеххай чкъаьрий лувцарий экипажий дезалашта гIулакх дара пункташ. ХIанз цу тайпара 19 пункт хьаьй. Цар балха — экскурсеш, доттагIлеи сайренаш, кхыйола культурно-массови мероприятеш чакхйоахаш — кулгалду морякий дезалхоша шоаш.

(Панорама ГДР-АПН).

12 ПАЧЧАХЬАЛКХЕНО ДАКЪА ЛОАЦ

Июль дIаболабелча денз сентябрь юкъе кхачалца Щецине хургья социалистически мехкий художникаша даьча балхий выставка. Цу тайпара выставка Польше ворхIазлагIа ю. Цун декхар — польски общественноста, иштта цу хана городе-порте дукха хулача доазол дехьара баьхкача туристашта социалистически мехкий художникий творчества достамаш, актуальни тенденцеш йовзийтар.

Кастта хьаелларгйолча выставке дакъа лоацаш хургья 12 паччахьалкхе: Болгари, Венгри, Вьетнам, ГДР, КНДР, Куба, Монголи, Польша, Румыни, СССР, Чехословаки, Югославе.

НИШЕРА ЛОКОМОТИВАШ

Дукха ха йоацаш Югославе болата наькъашка тохкамаш даьь ялар 1650 говра низ бола керда дизельни локомотив. Из хьаьй «Машинска индустрия» яхача заводе городе Нише.

Керда дизелевоз хьаеш югославски конструктораша юкъедихьад доазол дехьарча техникана шу даькъе карагIдаьнна кердадараш. Моттигерча прессо беча хоамах, технически даькъе тIехдика я из.

Керда локомотив арахецаргйолаш я.

А. ШЕРСТЮК.
АПН соб. корр.

Белград.

«ФОТОАППАРАТАЦА ДОТТАГIАЛ ЛОХАШ»

Иштта яхаш йола чехословацко-советски доттагIлеи Центральни комитето чешски фотографий Союзаца цхьана вIашагIъелла конкурс чакхйоаккха пхелагIа шу да. Цига дакъа лоацаш ба Советски Союзе а хинна, вежарашха болча мехка вахар хьахьоккхаш суртaш даьха ЧССР-а гражданаш. БIаьсти Праге советски Iилмаи культураи ЦIагIа хьайийлла хилар конкурсе дикагIдолча балхий выставка. Цига хьахьекхар 21 автора 200 гаргга Iаьржа-кIай сурташ.

БIаьш пражанашта а иштта советски Iилмаи культураи ЦIагIа ухача Чехословаке дуккхача кхыча городашкарчеи юрташкарчеи наха а чIоагIа дика хийтар выставка.

(Прагопресс—АПН).

ЛАЬТТАН ТIАРЕИ ЛАЬТТАН КIАЛХАРЕИ ГIИШЛОН МАТЕРИАЛАШ

Монгольскии советскии гIишлонхоша Баруи-Урте. Мандал-Гоби яхача городашка гIишлон промышленноста йоккха йиь объект йистеяьккха дIаелар. Цар хувцаргда Сухэбаторскии Среднегобийскии аймакий сибат. ХIара шера 7 эзар кубометр бетон, раствор, аьшкабетонни изделеш, 5 эзар квадратни метр корийн наIарийн блокаш яра лаьрхIа я уж комплексаш.

Сихха дегIаухаш латтача Монголе гIишлон индустре юккъера бIаргаш ду. Царех цхьаъ — руда йолаш бедаш латтий тахкара лаьрхIа бола геологически экспедици. Кхаь шера 66 миллион сом гуткъахьаш ду. Царна юкъе я кхи шера тоъаргбола керамзитони лоабат бедаш Шарынгольски моттиг. Известняк бедалла Хутульски моттиг 38 миллион тонн долчу моттигера дургья. Дукха бIаьшой эргай бедаш лар тинт, вулканически шлакаш а.

(АПН).

ТIАТЕIIА КИЙЧО ЕШ БА

1975 шера хинначул 550 гектар дукхагIа — 1350 гектара тIа дIадийра ялат соахка гурахьа «Гудермесский» совхоза механизатораша. Кубанерча кхаш леладерий патриотически болам хьал а лаьца цар дош делар план 19 центнер йолаш, хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 22 центнер ялат чуда. ХIаьта лаьрхIар кхоачашдара новкъостал дергдола еррига торонаш оарцагIъяьха болх беш хьа а боагIа соахка гурахьа денз.

Хьийга къа зехьа дайнадац. Из гуш да гурахьа дув ялат дIадийнача кхашка хьежача. «Дагестанский» яхача фух бола мухк дIабийна кхаш IажагIча бесагIа ласташ латт. Кастта чуэца болабергба из. Гектара тIара чубахьа хьувкъам, из кампани шиь ханнахьа дIа а йолаь дика вIаштIехьъяьккха чакхъяккхарах тийша болга дика кхетаду совхоза механизатораша. Цудухьа комбайнаш, косилкаш тоеш, кхыдола гIулакхаш чакхдоахаш ялат чуэцара тIетеIIа кийчо еш а ба.

— Дег тIара къоабалъеш тIайийцар тха совхоза кхаш леладераша «1977 шера хьувкъам чуэцилга, юртбоахама продукташи доакъараши кийчделга Iалашдара кхы тIа а де дезарех» бола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцам, — йоах «Гудермесский» совхоза партийни организаце секретара Молаев Насрудина. — ХIаьта партеи правительстваи шоашта хьалхашка увттаду декхараш мел бехктокхаме да кхета а деш, кIимарса кампани ма-могга дикагIа чакхъяккха йиш хулийтаргдола деррига кхоачамаш Iалашдара еррига шоай уйла тIаяхийтай боахама механизатораша, специалисташа, кулгалхоша.

Комбайнаш, косилкаш, хьувкъам чуэцача дакъа лоацаргдола кхыйола техника тоаяра асфальт а йилла лаьрххIа моттиг хьакъоастаяьй совхоза пхьоалагIча отделеве.

Совхоза кулгалхоша еча йоакхонга хьежжа дика къахьег наха. Цхьайолчарна аккумулятораш оттайнча хьувкъам чуэцара болх дIаболабе кийча я укх шера гурахьа дIадийна ялат хьоккхаш, оардаш хургйола еррига 16 комбайн. Тоаяь аьнай косилкаш а.

Гурахьа дIайийнача ялата культурел совгIа дуга чуэца дезаш а ба совхоза механизатораш. Из — 2100 гектара тIа дIадувргда укх боахаме. Дуга хIанз а дIадувш да. Ши-кхо ди даьлча из дIадийна баргба совхоза кхаш леладераш.

Дуга чуэца деза ха тIакхача гаьна яле а, из чуэцаш хургйола комбайнаш тоае йолаяьй механизатораша. Уж ерригаш а 33 я боахаме. Царех итт дIадахача шера гурахьа йоалаяь цIена я, хIаьта йисараш тоаянза яргьяц.

Комбайнаш тоаеш боахкачарна юкъе хьинаре къахьег механизатораша Эльдаров Ширване, Литвия Петра, Салимсултанов Шамшида, Байсуев Султана. Массарел хьалхагIа баьлар уж кIан мукхи чуэца комбайнаш тояь а.

Техника мел дика тоаю хьожаш йолча, хIаьта тоаяь комбайнаш акташ а увттаеш механизаторашкара хьайеча комиссе хIанзалаца увттаяь оценкаш геттара дика я.

— Цхьацца халонаш а нийслу тха балха. — йоах комбайнаш тоаеча кулгалдеш волча механика Желудков Сергея. — Кхоачамболлаш дика Iалашдац вай республикерча «Сельхозтехника» объединене оатхалашца. Из бахьан долаш эша оатхал лехаш цхьайолча хана кхыметтал Дагестане кхоач тхо.

— Бакълув Сергей, — аьнна чIоагIдир Желудкова дийцар Молаева. Балха дукхагIа йола ха кхыча боахамашка, районашка, республикашка запасной оатхалаш лехаш машин хеккаш йоаккх цо гурахьеи Iайи.

Хьувкъам чуэца кийчо еш духхьал техника тоаярах далац гIулакх. Дукха кхыдола дешаш да къоастаде дезаш. Иштта, техника тIа болх бара професси дика караерзаяь нах эш, ялат хьатIаэцара кийча хила еза хьатташ, иштта дуккха кхыдар кхоачашде деза.

ХIанз боахаме 28 комбайнер ва эше тахан а ялат чуэца аравала кийча. Цул совгIа укх деношка Калиновски профтехучилищера цIава везаш ва цига балха говзал лакхъе ваха хинна кхы а ялх саг. Уж ца тоъэ ялат, дуга чуэца новкъостал дара оарцагIбовла кийча ба Гудермесски депора механизатораш. Царца хьалхе барт баьб совхоза кулгалхоша.

Комбайнашкара хьатта, цигара паччахьалкхенна ялат дIаэцача пункташка ялат дIакхахьара дукха машинаш эшаргья.

— ДукхагIйолча хана тхоай боахаме йолча транспортах кхоачам хул тхона, — йоах Молаев Насрудина. — ХIаьта а хIара шера эше машинашца новкъостал дергдолаш барт бу оаха района цхьайолча предприятей кулгалхошца.

Геттара лоархIаме да ялат чуэцача дакъа лоацаш хургболча къахьегамхой балха хьалаш лерттIа вIаштIехьдахар. Цу гIулакхо айергья наьха къахьегама овсарле, цунца цхьана сихагIа чакхдаха йиш хулийтаргья ялат чуэцара балхаш. Из дика кхета а деш, совхоза партийнии профсоюзнии организацеша цхьана наьха материальни моральни безам совбаккхара хIанзе мероприятеш вIаштIехьъяьхай. Царга хьежжа ялат чуэцача болх бергболча комбайнерашта, шоферашта юкъе яьржача яхьа итог хIара дийнахьа ергья. Хьалхара моттигаш яьхачарна карара кара лу цIе вымпелаш, ахчан премеш тергья, цар балха толамех яздеш эрахецаш хургья «молнеш», и. дI.

КIи-марса кампани чакхъяккхара хетаяь кастта хургйолча совхоза къахьегамхой собране механизаторашта дIайовзийтаргья уж мероприятеш. Цул совгIа цига белгалдоахаргда кхай тIара ялат хьаоза машинаш леларгйола наькъаш, халкъа тIахьожама комитета викалаш латтаргбола моттигаш, кхыдола дешаш къоастадергда.

Укх юбилейни шера чуэцаргдола ялат хьаэцара тIатеIIа кийчо еш ба совхоза хьатта болхлой а. Керда асфальт а йилла шеръяьй докъадара ялат доаржадеш хургйола моттиг. Сихъяь тоаеш я ялат цIенду агрегаташ, кхыбола гIирс.

— Ялат чуэца доладе мел дика кийчо яьй хьожаш йола комисси хилар дукха ха йоацаш тхо долча, — йоах хьатта заведующе Абдулгериев Шейха. — Цо белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадоахаш да тхо хIанз. Иштта, пихолташта, дахкашта, ялата зе деча кхыча хIамашта духьала дохьаж техад складашка, таразаш, хьатта хьатIадоагIа наькъаш тоадаьд.

Иштта, Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача укх юбилейни шера чудахьаргдола ялат ма-могга сихагIеи кхай тIа ца дуташи чуэцара шоай низ дIакхоача кийчо еш ба «Гудермесский» совхоза къахьегамхой.

М. ХАМАТХАНОВ.

Іалам—адамлен рузкъа

ПАРТЕ РЕШЕНЕШ КХОАЧАШЪЕРГЬЯ

Дукха сатийса бІаьсти хьакхаьчай, цунца цхьана сихденнад кхашкара, комсийн сомийн бешамашкара балхаш а. Кхо орден лелаеча Нохч-ГІалгІайчен юрта боахама къахьегамхоша, Кубанерча ялташ кхедерашка новкъоста Л. И. Брежнева дахьийтача письмос дегаш айдаь а болаш, доккхагІдола социалистически декхараш тІайнцад Октябра 60 шу дизара сийна.

Хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдара пайда эц хІанзарча агротехникана карагІа мел даьнначох, хІаьта цу комплексе къаьстта уйла тІайохийт... «юрта боахама культураштa зуламдергашца лоаттабеча къовсама биологически метода».

Из декхар дизза кхоачашдулургдац ткъамаш тІара вай доттагІий, оалхазараш юкъе доацаш. Цар бочача иллешта юкъе тІа-тІа дукхагІа хоз керда оаз. Гаьнарча мехкашка Ія а даькха юхадийрза иллеш доаха оалхазараш да уж. Наькъа даьнна, шоай бІенашка кхача гІерташ да уж.

Советски Союза территоре тІа 600 совгІча тайпара оалхазараш дах, царех 300 совгІча тайпара дараш вай крае дах, хІаьта царех ахаш хІана дац аьнна дараша садоахка хІамаш юъ. Массанахъа а кхоачаши садоахка хІамаш дукха юаш да оалхазараш, къаьстта а шоай кІоригаш кхоабача хана. Масала, юрташкахьарча чІагарго ше ара лелаш доаккхача 12 сахьата 600-зза кхоаб ший кІоригаш. Хенах зІокъеттарга гийга чу цкъа хьежачул тІехьагІа. цу чура корадаьд 900 зунгат. Іалаьмате дукха хІама юъ бовнаша. Цар цкъаза ондо чоапилгаш а тІехьа дІачуккхехк, хІаьта Іочуйнаь цхьайола хІамаш эхье чаккхъяьхе хул, вожаш бага йоахкаш хул. Цхьан аьхки 1000-нега кхоачаш дехкий дуъ бовно.

Садоахка хІамаш юаш дола кагий оалхазараш хан-ханнахьа хІама ца йиача ца доалаш да, хІаьта меца лелаш цар 2—3 ди даьккхача дов уж.

20-ча шерашка денз вай мехка белгалдоахаш хьадоагІа традиционни оалхазарий цІей. «Оалхазарий цІей» белгалдоаккхаш хьалха цхьа ди оттаде лерхІ вай мехка.

Іалама чухь оалхазарий вахар, кхыча организмашцара цар оагІув лаьрххІан массе оагІорахьарен зийча торо хул чоалханеча Іалама комплексера цар лоархІам кхетабе. Деррига а пайданен геттара зуламен оалхазар доацаш да. Масала: цІе бос болча алкхашкаша, бІарччача Іулашца аргІе дІа а яхе, цига бІенаш а дехкаш, бІаьстан юхье, бІенаш дехкаш шоаш йолча хана боккха пайда бу цІоз хІалак а деш, хІаьта гурахьа комсашта тІа а хувшаш тоъал доккха зе ду. БІаьстан юхье оахама юкъера зуламе чоапилгаш, бумбаргаш, кхыйола садоахка хІамаш юъ алкхашкаша, цхьабакъда цу цхьан ханна цар хІалакду бІаьстан юхье дІайийнача культурай тІадоалаш латта зІыргаш. Цу кхашкара дехкий а дуъ алкхашкаша, хІаьта гурахьа дийна ялат даа а йоладу. Е хьаэцаргья вай, масала, сойка. Ше тІаккхьачача метте цо диэ дІадоах хьунагІарча пайданча оалхазара фуаши кІоригаши, хІаьта иштта хІалакду дехкийи кхыйола зуламе садоахка хІамаши. Цунца цхьана, хьун культурий, нажа, боча бІара, попа, пхьина фу дІадоаржадер а сойка я, цудухьа хала да из оалхазар «пайдана да» е «зуламе да» ха.

БІаьстан юхье дерригаш а цкъа юхадагІац оалхазараш. Февраль бовш е март бетта юххье йоагІа алкхашкаш. Къажъкъайгашца, жылкъоргашца, гота-хьазилгашца цхьана цар шоай бІенаш а тІехьа хІалакъю лоа тІера дІадаьнначул тІехьагІа лаьттах яхкийса зуламе садоахка хІамаш.

Іалам геттара дика довзаш болча лоаман наха геттара нийса цІераш техкай оалхазарех. Щегалах нохчий меттала ІажагІа хьазилг, бІаьстан оалхазар оал. Куц дола щегол. Куц долча щеголо, ІажагІа зиза тІадаьннача цхьан участкера зуламеча баьщий кхыча участке а ухаш, цар ги дуъ, бІаьсти йоалаш латташ хиларах шоай оазаца хоам бу. Март бутт юкъебахачул тІехьагІа, йІовхал дукха езаш йола культураш дІаера лаьтта кийчдеча хана доагІа трясогузка, вешта вайнаьха меттала аьлча — гота-хьазилг. Иштта хьаккхоач зарянкаш, горихвосткаш, аргІереи хьунагІареи жалкъоргаш, хІаьта сайренашка арадаьле хул кхыдола оалхазараш.

Апрель бетта йоагІа Іаьржа корта бола чекан, аргІера конек, дошо бессен баьщареи новцІолгаш. хІаьта хенах зІокъеттарг, тушол-котам тІехьагІо, апрель бовш йоагІа. Май бетта, моша хІамаш а керттерча даькъе садоахка хІамаш а, вешта аьлча доахъар дукхагІа долча хана йоагІа бебе сийрда бедаргаш йола иволга. Из хьаккхаьчачул тІехьагІа оалхазараш хьалха даьннаргаш лоархІ.

Массаза а хьунашка хулараш саьнна дола оалхазараш лела даьннад вай паркашкен скверашкен: Іаьржа дроздаш, синицаш. сомий бешамашка лелен Іаьржа кортилгаш долен славкаш, зеленушкаш, зябликаш. щеглаш, кхыдараш. Цо хьахьокх, оалхазараш сага култаша хьаьнча ландшафтаца тардала даьнна хилар.

Лоамашка, юрташта юхе гІолла лелаш хул горихвосткаш-чернушкаш, кхертІошта юкъера хьазилгаш, лоаман гота-хьазилгаш. Цар бІенащ дехк тІошта, чхараштa юкъе, нах бахача цІеной пенашка. Отараштa, бож-карташта гонахьа нитташ тІабоалача моттигашка массаза а даа шортта доакъар хул царна.

Альпийски даьгІенашка, йоархІашта юкъе бІенаш дехка кІайбоккхарг йола зовза дроздаш а иштта саг вахачахь теІа яьннай, вешта аьлча шоаш массаза а дІаІема Іалама хьал хувц цо.

Цу тайппара, экологически безамеча хьазилгий хьисапеча оалхазарех, шоаш хьалхагІа цІаккха а ца лийннача кердача хьалашка уж атта хьаІамаш хиларах шерра пайда эца йиш я юртбоахама культураштa зуламдергашца лоаттабеча къовсама биологически методе.

Опытни боахамашка пайдана хургдолча тайпара оалхазараш тІаозарах цІендаь дІадаьхад пилильщикий, боярышницай, златогузкай, желтопряда, медяница бІенаш.

Дицде мегаргдац дийнахьа а бус а лелача оалхазарех дезуламдергашца лоаттабеча хкашца, кхыйолча юртбоахама къовсаме боала пайда а.

Гонахьара Іалам массе оагІорахьара Іомаделген лораделген, цу даькъе оалхазарий оамалехи пайданча гІулакххехи пайда эшилга коммунистически общество хьалъеш вовлача советски сага хиланза даргдоаца хІама а хинна дІаотта деза.

И. ЭСТЕРЛЕ,
Нохч-ГІалгІай краеведчески музея Іалама отдела заведующи.

СССР—ЯПОНИ: ІИЛМА-ТЕХНИЧЕСКИ ЦХЬАНА ГІУЛАКХАШ ЛЕЛАДАР

Дукха ха йоаццаш Москве Іилман техникай даькъе йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитетон (ГКНТ) «Мицубиси Корпорэйшн» яхача японски компаненен шоашта юкъера Іилма-технически гІулакхаш леладара йола соглашени хьатІадоагІача кхаь шера (1977—1980 шш.) кхы дІахо а леларя йолча протокола кулгаш яздир.

ГКНТ а «Мицубиси корпорэйшн» а шоайла леладу гІулакхаш дикка дегІадаьхкар 1971 шера. Цун тІехьа доагІача пхе шера, 1971 шера денз 1976 шерага кхаччалца, «Мицубиси» тІайийцар 16 советски Іилман делегаци. Вай мехка цу юкъа Японски компане специалистий 23 группа ена хилар, цул совгІа кемаши дизелаши яра, сварка, автозаправочни техника, бос болча металлурге, промышленни балхаш дара дешашта хетаяь нийс семинар хилар. «Мицубиси» специалисташта, масала, чІоагІа дика хийтар Московски паччахьалкхен университета Іилмахоша кийчъяь газаш азота окислах цІенъяра йола метод. Цул тІехьагІа, 1974 шера, «Мицубиси Корпорэйшн» яхача компане соглашени йир советски метода лицензи эцара.

ГКНТ-ои «Мицубиси Корпорэйшн» яхача компанеи 1977 шера оттаяьча цхьана гІулакхаш леладара программо лерхІ Іилман техникаи тайп-тайпарча доакъошка — кемай двигателаш, энергомашиностроени, машиннаькъа состав, болх баь яьннача газа дисульфаци еча, иштта кхычахьа — леладу бувзамаш дегІадоаладар.

Владимир ДОМРАЧЕВ,
АПН корреспондент.

Шерагара шерага дукхагІа хулаш боагІа аьхки тайп-тайпарча туристически базашка салаІа ловш бола нах. Иштта вай республике а укх тІеххьарча шерашка хьалхагІа ихачул дуккха а дукхагІа туристаш ух. Нохч-ГІалгІайчене гІолла чаккхйоал массехк Еррисоюзни туристически маршрут. Царех цаI я № 359 яр а. ХІанз цу маршрутагІа Грозне а республика районашка а исторе памятникаш довзаш, хоза Іалам долча моттигашка хьожаш ба Москвера, Тюменера, Поволжьера, Ульяновскера туристаш. Шоаш вай республике баьхкача краеведчески музее ца отташ дІаболхац туристаш.

СУРТА ТІА: музее баьхкача туристашца экскурси чаккхйоаккхаш я Іилман болхло И. В. Бражникова (аьттехьа латтар).

И. ПЛИЕВА сурт.

ДЕША ДІАЭЦ;

№ 13 йолча Грозненски городской юкъера профессионально-технически училище
(РСФСР юрташка гІишлошъяра Министерства «Чечингсельстрой» тресте база йолча)

ДЕША ДІАЭЦ КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ

1977—1978 дешара шера укх специальностагІа:

1. **Юртара гІишлош яра мастер;**
2. **Аьшка-бетонни конструкцей каменщик-монтажник;**
3. **ГІишлош яра столяр-плотник;**
4. **Штукатур-маляр.**

Дешаш йоаккха ха — 3 шу

Училище дІаэц 8 класс яьккха бола кагий нахи мехкарийи. Училище деша дІайицараш общежитеца, дийнахьа 3-зза дуача хІаманца, балхара мукъа волча ханен болх беча ханен тІадувхадеча шин тайпарча баракъашца Іалашбу. Дешара мастерскеш, общежити, спортивни активни залаш, библиотека, столови йолаш керда хьалъяьча зданей комплексе улл училища.

Училище болх беш я художественни самодеятельноста кружокаш, спортивни секцеш. Городской юкъера профтехучилища чакх а яьккха экзаменаш дІаенначоа юкъера образовани чакхъяккхарахи профессегІа йола разряд яларахи дола диплом дІалу.

ТІехдика дийша хилара диплом луш училище чакхъяьккхараш юкъера общеобразовательни школаш чакхйоахаш дошо медаль еннача дешархошта оттаяь совлеиаш йолаш ба.

Училище деша дІаоттара эша документаш:

1. Директора цІерагІа язъяь заявлени.
2. Ваь хилара тешал е паспорт.
3. 8 класс яккхара тешал.
4. Вахача моттигера справка.
5. 3х4 боарам бола фотокарточкаш (диъ).
6. Медицински справка (№ 286 йолча формагІа).

Заявленеш дІанийю 1977 шера 3 июне денз.

Училища адрес: г. Грозный, Мичурина поселок, А.-Г. Гойгова цІерагІа улица.

Цига воагІар Центральни базар тІара йоагІа № 27 йола автобус юххера соцача кхаччалца ва веза.

Вайцигара хиш

ХьатІаоттаца латт дІайха денош. Дуккха бараш Іаламца безам баар духьа хина юхе, тІайоагІаш латтача сийнача баьца тІа кхача гІерт. Грозне хьалашка из хала болх бац — города юккъе гІолла ІодоагІа Шолж.

Цхьабакъда хишцара, къаьстта а Шолжацара вай гІулакхаш хувцаденнадац, хІанз а массанена йиццъеннаяц цу хи тІара хьайоагІаш хинна фенола хьаж. ХІанза-м хьалхагІа хинначул дуккха цІенагІа да из хий, мехкдаьтта промышленноста керттерча предприятешкара аракхувсаш хинна зуламе веществаш увш дола токсически хиш соцадаьд.

Цхьабакъда вай хин бердаш нийрчадаьхад хи йисташца гІолла массе метте Іоххувсаш латтача нувхаца. Уж цига Іоххувса мегаргйоацилга цкъа саннa дуккхаза а дІаьхан гІодаш дийттан доллашехьа а, вай города санитарни куц ца доадеш Іеш бац уж нах хІанз а. Бахача нахага хин бердаш бІех ца дайтара болх во беш хиларах массаза а чІоагІа бехкаш даьхад квартальнеш барех, улични комитетех рейдови тохкамаш деча хана.

Из болх хІанз юха дІабола банза барбац, хІана аьлча кхы дІахо ла йиш йолаш дац из гІулакх. Дукха ха йоацаш арабаьннаб город Грозный цІенъяь, хозъяь дІаоттаяр духьа горисполкомо баь сопам.

Долла хІама данза даргдац вай хин бердаш вай улицашца хоза торвгдолаш, салаІа аха мегаргдолаш дара.

Миллионаш сомаш дІадахийтад промышленни предприятешкара бІеха хиш цІенду гІирсаш хьалдарга, цигара бІеха хиш хьарсам чу ца ахийтарга.

Цу деша чакхъяьха алхха керттера мероприятеш — гор. Грозне боахама-фекальни промышленни хиш биологически цІендеча станце низ деннеи бийсаннеи 160 эзар кубически метр хий цІендергдолча дІакховчабаьб. «Электроприбор» яхача завода хиш цІендеча гІирсий кхоалагІа аргІа хьалъяь яьннай. Червленная-узловая яхача машиннаькъа станце болх бе йолаялийтай цис хиша-Іанарца цІенъю станци, ацетонови завода хиш цІендеча локальни гІирсий хьалхара аргІа хьалъяра болх баь баьннаб.

Цхьабакъда хІанзчул тІехьагІа а де дезаш дуккха хІамаш да предприятешкара арауха бІеха хиш цІендара дешаш къоастадара, хин хьарсамаш бІех ца дайтара. Масала, «Красный молот» яхача заводе (директор Веденко Григорий Константинович). корта а болаш деш хІама дац санитарно-цІенон зона хьаяра, цу моттиге хий цІендергдола гІирсаши гобохийташ хих пайда эцаргбола блоки хьалъяра.

ХІанз а тІехьа хьалъяь яланза я болх бе йолаялийта еза ха цкъа сана дуккхазза тІеххйийна город МагІалбикера боахама-фекальни хиш цІендеча гІирсий комплекс.

«Консерплодоовощ» яхача объединене де дезар даьдац Ассиновски Самашкинский консервни заводашка хиш цІенду гІирсаш хьалдара.

Ядохимикаташ чулоаттаю складаш эшшача боараме ца хиларах а колхозашкеи совхозашкеи уж геттара кІезига хьалъеш хиларах а хий уха каналашн хьарсамаши бІехду кхашка дІайийнача хІамашта ядохимикаташца обработка еча хана.

Цу дерригача хІамаша халонаш тІаувттаю республикера хиш цІена леладара проблемаш къоастаеча хана.

Вай хьарсамашкарчеи Іамашкарчеи хина къаьстта чІоагІа зе ду залпови оалаш долча дуккха зуламе веществаш а увш предприятешкара аратувсача хиша. хин боахама доккха зе а деш.

Масала, 1976 шера 20 — 25 октябре Шерипов Асланбека цІерагІча завода производства технологи толхаяр бахьан долаш город Грознерча хий биологически цІендеча гІирсий болх бохабир, Іамашкара чкъаьрий дайра, дукха зуламе веществаш яхар Шолжа чу. Цу гІулакха бехке бараштa административни наькъаца гІодаш техад, цхьабакъда цунах юхаметтаоттаргдац чкъаьрий боахама даь деррига зе.

Масала, укх шера феврале Къилбаседа-Кавказски магистральни мехкдаьтта проводий цхьаболча кулгалхой бехкагІа трубопроводаш теда а ена, Іалаьмате дукха мехкдаьтта продукташ яхай Белка яхача хи чу. Цу дешах йола материал бехке бараш уголовни бехктохкаме озара прокуратуре дІачуенннай.

Іалаьмате боккхача лоархІаме да дебара чкъаьрий чууха додача хицара Іамаш. Каспе чура чкъаьрий дебаран цар продуктивность лакх-лох яларан доккха дакъа кхоач вай республикера цу форда чу ухача хишта. Цудухьа хьарсамашка ухача бІехача хиша доккха зулам ду чкъаьрий боахама. Цар чкъаьрий доаде тарлуш хиларал совгІа, цар кхача толхабу. цар Іов тоссен уж дебен моттигаш йохаю, продуктивность лохъю.

Цхьабакъда долхача хишкареи латтача Іамашкареи чкъаьрий продуктивность юхаметтаоттаяра хІанз цхьадола гІулакхаш чакхдаха доладаьд. Белгала аьлча, безача маьха дола чкъаьрий хир хоададеш лувцаш йола кечалаши способаши йийхкай, чкъаьрий лувцара оттаяь хинна ханаш лоацъяьй, чкъаьрий лувца, мегаргдоаца моттигаш дукхагІа дІакъоастаяьй, лувца бокъо йола чкъаьрий лувцара боарамаш лакхагІа оттадаьд.

ХІанз вайцигара долха хиш бІарчча хьанийцача санитарни хьал дикагІа долаш хиларца дувзаденна инспекце ихтиологически службана белгалдаьннад тоъал дукха чкъаьрий Тиьрка чура Шолжа чу даьхка хилар.

Тийрка йисте сатоссача хана.

ПАРАМОНОВА сурт.

Салман кхокхарч кхоабаш воаллар

(НОВЕЛЛА)

Цу сийна бІаргаш долча, сакъердамерча кІаьнкаца са вІашагІкхетар хилар школа наІарга. Салман дешаш вар бархІлагІча классе. Цунца къамаьл тоссаделар са. Сона гучадаьлар Салман хьайбаш а оалхазараш а чІоагІа дезаш волга. Цхьаккхе а «Хьайбай дунен тІа», «Кинопутешествий клуб» яха телевизионни передачаш дІаяхийтац цо ца хьожаш. Салмана а цун зІамагІа волча вешии Саварбика а яр лелаеш сурок. Бурдолг аьнна цІи тиллаяр цоах.

Кхаь шера вІаштта доттагІал леладир вежарша Бурдолгица. Мукъа мел йолча минутах цун къориг йолча боагІар уж, из хьаара ехар. Уж баьхкача хоза хеташ безаме шок етташ хулар Бурдолг.

Цкъа кІаьнкаш пионерски лагере салаІа бахар. Сихбеннача царна йиц елар шоай доттагІ. Са а леІа бераш цІадаьккхача йоацаш яр Бурдолг. Из жІалеша йийна яр. Салман къонахчул сов хиларах садетташ вар. ХІаьта Саварбик кхы сатоха а ца мега вийлхар. Дукха саготдир цар цул тІехьагІа а.

ТІаккха Салмана лаьрхІар кхокхарч доладе. ХІанз бІаь кхокха бе цун. Царех лаьца дувцар аз шийга дийхача цо аьлар:

— Хьо са кхокхашка хьажа йоагІе дикагІа хургда хьона.

Ший мукъа мел йола ха ткъамаш долча ший доттагІашца дІахьу Салмана. Со из волча хьоашалгІа яхача хана а воаллар Салман кхокхашта хІама дехка нийш еш. ЧІоагІа уйла тІаяхийта хьалххе сиза даьккха фанера улг хедадеш ваьллача Салмана зензар со. Из болх чакхбаьккха валлалца хьийжар со кхы йист а ца хулаш. Кадай, нийса бора Салмана болх. Иттех минут яьлча цо хьаяь кхокхашта даа хІама дехка нийлг кхокхарч чу долче метте дІатохаш доахкар тхо шиъ. Из болх бешехьа цо сога дувцар ший кхокхий малагІча фух да.

— Ераш, даьржа цІогарч дараш павлинки оалаш да, ераш букъа тІа мора тІадамаш леттараш — вертунаш дІа, мийІингера дараш дикача фух лоархІаш дац. Оаха «простачки» оал царех. Салманех къахка ца къахкаш цун кугаш тІа, керта тІа белажаш тІа хувш уж.

Дукха Іензар со из волча хьоашалгІа. Салманеи цун доттагІийи Іадика ювца се юха йоагІаргхиларах из теша а ваь дІаяхар со.

ШоллагІча Іуьйрийна юхаяхар со цига. НиІ дІакъайла яцар. Меллашха чу а хьежа, цул тІоцъагІа тата дужадаь юха ниІ тІа а яхийта юстара яьлар со. Цу буса диллача ховхача лей тІа се укхаза хиларах тешал дута лереш а яь, денна дош кхоачаш а даь дІаяхар со. Салман кхокхарч кхоабаш воаллар. Со зувча вацар из.

А. МАЦИЕВА.

СОВЕТСКИ АВИАТЕХНИКА—ЛЕ БУРЖЕ

2 июне Ле Бурже яхача аэродроме хьайийллай аэронавтикан космосан XXXII Дунен халкъашта юкъера салон. Тайп-тайпарча мехкашкара бІаьш фирмаша аэрокосмически техника карагІдаьнна кердадар хьоккхаргда укхаза.

Советски Союз — салона эггара къонагІчарех йола доакъашхо я. Советски техника карагІдаьннараш Париже эггара хьалха 1957 шера хьеккхар. Цу хана выставка сенсаци хилар дунен тІа хьалхара пассажирски реактивни лайнер — ТУ-104. ХІанз вай мехко хьоккхаргья вай ханара эгара дикагІа йола самолеташ. Царна юкъе йоккхагІйола машинаш — ИЛ-76, ТУ-154, ТУ-144, иштта юкъерен зІамагІен йола авиаци — ЯК-42, ЯК-50, АН-32.

Советски самолеташ еча кердa хьаьчарех теркам тІаозаш я ИЛ-86 яха ши палуба йола аэробус. Кхыча тайпара йолча кхаь лайнера нийса я из цаІ. Цо торо луртья СССР-а эггара чІоагІагІа низ тІалатташ дола фегара наькъаш аттача даха. Аэробуса чухош 350 пассажир, сухал — сахьата 950 километр я, 5 эзар километр кхаччалца гаьна яха йиш я цун.

Мехка гІишлош хьалъеча дика къахьегаш я реактивни «грузовик» ИЛ-76. Цунна цхьан рейсагІа 5 эзар километр гаьна 40 тонн мухь дІабохьалу. Самолета сухал 850 километр я. Самолет грунтови аэродромашка лелае йиш хулийт дикагІча тайпара хьадаь шасси цун хиларо.

Иштта, Париже хьоккхаргья сверхзвуковой ТУ-144. Цу самолета сухал сахьата 2200—2500 километрга кхоач, 6500 километр гаьна йохалу, лакхал — 18—20 километр. Дукха ха йоацаш керда яьккхай из. Цун цхьа масал — фюзеляжа хьалхашкарча оагІорахьа доахка ареи чун даха йиш йолаш хьатІадаь цхьаькха ткъамаш. Цар дикагІа хулийт цун Іохарн гІаттари.

Эггара хьалхарча спутникагара — ткъо тонн хулача «Салют» яхача орбитальни станцега — из ба ткъаь шера советски космонавтико баь никъ. Советски Союзо орбите араяьккхай 1000 совгІа космически объект, лаьттан юхерча пространстве тохкамаш — деш 39 космонавт хиннав, царех, иттнел совгІа вар — шоззен ши космонат — кхоззен хулаш.

Салоне баьхкачар «Салюта» отсекашка дІачубаха хьажа а, гаьннарча галактикашка хьажарал совгІа лаьттаца йоацача технологе даькъе ю эксперименташка кхаччалца дуккха тайп-тайпара тохкамаш деш йолча Іилман оборудованега хьажа а йиш хургья.

Керда хьаеча автоматически станцешта юкъера Ле Бурже йолча салоне баьхкараштa дІахьоккхаргья «Венера» яхар.

Кховзткъа шу хьалха Ле Бурже дукхагІча даькъе фегара шар, аэростат санна яраш бІаргаго йиш яр. ХІаьта хІанз аэрокосмически индустри — моллагІа мохк Іилма-техническ хьакъехьа дегІабара боарам хьахьокха ший тайпара индикатор я. Советски экспозице вай мохк «аэрокосмически мода» арайоаккхаш бараштa юкъе ше керттерчарех йолга хьахайтад.

Михаил ЧЕРНЫШЕВ,
АПН корреспондент.

Ветераний наькъагІа

Йоккхача зала чу, кизгаш доахкача шкафашка, витринашка я музея экспонаташ — фашистски гІаьрахошца советски тІемахоша баьча тІема меттаза тешаш. Бомбай а, йоккхача топий пхоний а гаргаш, тайп-тайпара патронаш, пхорч чакхдийнна баьщарча беса йийрза каскаш, кІала яьш, кружкаш, планшеташ, цу ханарча бІухой хІамаш, документаш. Пенех доахк Сийлахь-боккхача Дай-мехка тІема ветераний, Кавказ а, Крым а моастагІех лораеш хиннарий сурташ тІадола стендаш. Цу тайппара да Еррироссийски педагогически общества Нохч-ГІалгІай отделененеи, городской тІема ветераний комитетаи чуйоагІача тІема-патриотически интернациональни «Подвиг» яхача клуба кхаь цІенах цаІ.

Укх деношка клуба доакъашхоша тІайийцар шоай беза хьаьший: граждански Сийлахь-боккхача Дай-мехкен тІемий ветеран В. Ф. Холявко, тІеххьарча тІем тІа дакъалаьца А. Я. Ульянов, И. А. Аваков, парте ветеран, отставке вола полковник Л. В. Добротин. ВЛКСМ Центральни Комитето вай республикерча комсомольцаша советски халкъо тІем тІа а къахьегам тІа а даькха толамаш тохкаш Еррисоюзни походе дакъа а лоацаш фу даьд хьажа Москвера вайтавар новкъост Добротин.

«Подвиг» яхача клуба начальник, Еррисоюзни похода республикански штаба председатель волча Г. Г. Мнояна дийцар клуба доакъашхошта карагІдаьннарех, Турпал-городашка Севастополе, Новороссийске, Волгограде, Москве, Ленинграде ахар.

Леонид Васильевич Добротина ший къонача доттагІашта дийцар ше а дакъалоацаш хиннача тІемаш тІа Юденич вохаварах, С. М. Буденне цхьоалагІча дошлой Арме майралах, гитлеровцашта духьала тІом беш Къилбаседа флото даьча тІемех.

Ф. МАЯКОВСКИЙ.

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 ИЮНЬ

I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Іуйранара гимнастика. 9.30 — «Мекъалах бола фаьлг» яха мультфильм. 9.40 — Винников. «Боккхача дезала да» яха телевизионни спектакль хьалхара а шоллагІа а доакъош. 14.30 — Документальни фильмай программа. 15.10 — «Книжка, ха, Дешархо». 15.40 — Крапивин. «Тур бе долла кІаьнк» яха телевизионни дуккха серийни спектакль. ШоллагІа сери. 16.45 — «Москвичий бахха тешам». 17.15 — «Массанена тІехьа цаІ. цхьаннена тІехьа массава». Ленинградера передача. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Нохч-ГІалгІайчу гІолла». Информационни программа (эрсий, гІалгІай меттала). 18.35 — Идеологически балха практикацара. «Къахьегамхошта комплексно кхетам балар». «Лермонтовский» совхоза парткома секретар Домбаева къамаьл (нохчий меттала). 18.45 — «Болхлой тІехье». Профтехобразоване дешархошта йола программа (нохчий меттала). 19.15 — «Саги закони». 19.45 — «Вахара юкъ» яхача телевизионни художественни фильма премьера. Хьалхара сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Венера бІаьсти» яха музыкальни программа. Австри. Передача йистеньлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — «Стремянки а Макарона а леладаь тамашийна хІамаш» яха мультфильм. ШоллагІа сери. 18.15 — «ХІара сурта тІа малх ба». 18.30 — «Карпатски догам» яхача фильма-концерта премьера. 19.15 — Вежарий литература дезал. ШовзткъалагІча шерашкара Нохч-ГІалгІай литература. Передача дІахьу филологически Іилмай кандидата Айдаева. 19.35 — «Кубачински, саг йоагІа моттиг» яха телевизионни художественни фильм. 20.05 — СССР вежарий республикай деноц. Таджикски ССР. Киноупрограмма.

8 ИЮНЬ

I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Іуйранара гимнастика. 9.30 — «Вахара юкъ» яха телевизионни художественни фильм. Хьалхара сери. 10.45 — «Саги закони». 11.15 — «Кинонинкъбархой клуб». 14.30 — «Хьа къахьегам. хьа сийле я». Кинопрограмма. 15.35 — Маяковский. «Мала хургва?» 16.00 — Крапивин. «Тур бе долла кІаьнк» яха телевизионни дуккха серийни спектакль. КхоалагІа сери. 16.45 — «Тахана Іилма». 17.15 — Зурманчаш шоаш дола моттиг хьайовзийта. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «24 сахьат». 18.30 — «Юртара гаризонташ». 19.05 — «Спортлото» тираж. 19.15 — «Дунен халкъий творчество». 19.55 — «Вахара юкъ» яхача телевизионни художественни фильма премьера. ШоллагІа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Салташа иллеш доахача хана» яхача фильма-концерта премьера. 22.30 — «Тамашийна тамаш» яха Хохломски суртий мастерех дола телевизионни документальни фильм. Йистедаьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — «Стремянки а Макарона а леладаь тамашийна хІамаш» яха мультфильм. КхоалагІа сери. 18.15 — Нохч-ГІалгІайчу гІолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.35 — Советаш хоржача наькъа долхаш. «Вай кандидаташ». 18.50 — «Саг. общество. закон». 19.10 — «Ше хьалахар» яха документальни фильм. 19.20 — Литературни вІашагІакхетар (нохчий меттала). 19.50 — «ВІашагІакхетар». «Ушал» яха хьалхара сери. Болгаре халкъа республика даьккха художественни фильм. Йистедаьлча — хоамаш, реклама.

РАДИО

7 июнь

6.30 — Исхалий ду тха доккхаш латт. Шелковски районера передача. 6.50 — «Керттерча закона проект Іомаеш». 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.26 — «Сердало» яхача газета обзор. 7.32 — Ашараш (гІалгІай меттала). 8.25 — Хоамаш. 8.35 — Ашараш (гІалгІай меттала). 8.45 — «Саг. автомобиль. никъ» (нохчий меттала). 9.15 — «Тха почта» (нохчий меттала). 9.30 — «Къона вай заманхо» яха радиовыпуск (гІалгІай меттала). 17.00 — «Болхлой сийле» яха беседа. 17.15 — Мастер производствера керттера фигура я». «Красный молот» заводера передача (нохчий меттала). 17.30 — Производствана хьалхалаттараш шоана дола концерт (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала). 18.30 — «Сайранара Грозный» яха радиовыпуск. Горсете гІолла. 18.30 — Ашараш.

8 июнь

7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.26 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.32 — Ашараш (нохчий меттала). 8.25 — Хоамаш. 8.35 — Хьинар дола вахара почици. Беседа. 8.50 — Ашараш (нохчий меттала). 9.15 — СССР кердача Конституце проект ювцаш я (гІалгІай меттала). 9.30 — «Новатор» яха радиоклуб. 16.00 — Октябра байракха кІал. «Дог-гІоза хувцамаш». Ленина орден лелаеча Гелисханова дувц (гІалгІай меттала). 16.20 — Советски хьисапера вахар. Микрофона хьалхашка ва Шайхиев Алвади. 16.40 — Ашараш. 16.45 — Наурски района доккъараш кийчдераш болча (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллен Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 20—27, Грозне 22—24 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктохкама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05137. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4310.